

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJA, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKLSAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

**4 – 5 GADU VECU BĒRNU PSIHOEMOCIONĀLĀ
ADAPTĒŠANĀS PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS
IESTĀDĒ**

DIPLOMDARBS

Autore: Vineta Lauva
Stud. apl. Nr.v112022

Darba vadītājs:
Dr. paed., doc. Līga Āboltiņa

RĪGA 2017

ANOTĀCIJA

Darba nosaukums: 4 – 5 gadus vecu bērnu psihoemocionālā adaptēšanās pirmsskolas izglītības iestādē.

Darba autore: Vineta Lauva

Darba zinātniskā vadītāja: dr. paed., doc. Līga Āboltiņa

Darba apjoms: 66 lpp., satur 4 nodaļas, 11 apakšnodaļas, 4 tabulas, literatūras sarakstu no 28 vienībām, pievienoti 4 pielikumi.

Darbs izstrādāts ar mērķi teorētiski pētīt un praktiski pamatot 4 – 5 gadus vecu bērnu efektīvu adaptēšanos pirmsskolas izglītības iestādē.

Pētījuma teorētiskā daļa balstās uz I. Puškareva, D. Vigules, A.Lazdiņas, A.Vorobjova, I. Stagaines, V. Romenkovas, S. Gailumas, V. Golubinas, I. D. U. Kulaginas (*Кулагина И. Д. У.*), L. F. Obuhova (*Обухов Л. Ф.*) atziņām.

Teorētiskajā daļā analizēti jēdzieni par adaptāciju un adaptēšanos, vieglas, vidējas un smagas adaptēšanās pakāpes. Analizēti jautājumi par bērna psihoemocionālo un gribas attīstību, par bērna adaptēšanās spēju pirmsskolas izglītības iestādē, psihoemocionālās adaptācijas kritēriji un kā veicināt 4 – 5 gadus vecu bērnu psihoemocionālo adaptēšanos.

Pētījuma praktiskajā daļā tika veikta bērnu adaptēšanās spēju izpēte un attīstības gaita vērojot bērnus pirmsskolas izglītības iestādes pedagogiskajā procesā.

Veicot pētījumu un vērojot vidējās grupas bērnus, darba autore secināja, ka bērna psihoemocionālā adaptācija 4 – 5 gadu vecumā būs efektīva, ja skolotājs izvērtēs katra bērna individualitāti, rakstura iezīmes, rotaļnodarbības tiks organizētas atbilstīgi bērna attīstības līmenim, temperamentam un emocionalitātei, ja vecākiem būs pozitīva attieksme pret pirmsskolas izglītības iestādi un skolotāju.

Atslēgas vārdi: 4 - 5 gadus veci bērni, psihoemocionālā attīstība, adaptācija, adaptēšanās, kustību rotaļa, lomu rotaļa.

ANNOTATION

Job title: 4 – 5 year – old children`s psycho – emotional adaptation of pre – school education.

Job author: Vineta Lauva

Scientific supervisor: dr. paed., doc. Līga Ābolčiņa

Keywords: 66 pages includes 4 chapters, 11 subdivisions, 4 tables, literatur list from 28 units, attached 4 annexes.

This topic been chosen with the aim for theoretical studing, based on practical experience of 4 – 5 year old children effectiveness in adaptation of pre - school education.

Research is based on theoretical part of uz I. Puškareva, D. Vigules, A.Lazdiņas, A.Vorobjova, I. Stagaines, V. Romenkovas, S. Gailumas, V. Golubinas, I. D. U. Kulaginas (*Кулагина И. Д. У.*), *L. F. Obuhova (Обухов Л. Ф.)* knowledge.

In theoretical part author analyzes conception of adaptation levels, children psicho - emotional adaptation and analyzes wuestion of development of will, children adaptation ability in pre - school, criteria of psycho – emotional adaptation and possibility of facilitate 4 – 5 year – old children adaptation.

In research`s practical part author has been explored children`s adaptation skills and pace of development watching children in pre – school educational process.

By the research of chosen age group, author made conclusion that ability of effectiveness raises if teacher evaluate each individuality, character traits, organizes play sessions in accordance wait the level of development of each children, taking into account temperament and emocionality end much better if parents have positive attitude to pre – school and to teacher.

Key words: 4 – 5 year – old children, psycho – emotional development, adaptation, adaptation process, motion play, role play.

SATURS

Ievads.....	5
1. 4 – 5 gadus vecu bērnu psihoemocionālā attīstība.....	7
1.1. Bērna psihes attīstība	7
1.2. Bērna emocionālā attīstība.....	10
1.3. Gribas attīstība	13
2. Adaptācijas process pirmsskolas izglītības iestādē	16
2.1. Adaptācija un adaptēšanās jēdziena skaidrojums	16
2.2. Bērna adaptēšanās spēja pirmsskolas izglītības iestādē.....	17
2.3. Psihoemocionālās adaptācijas kritēriji	20
3. 4 – 5 gadus vecu bērnu psihoemocionālās adaptēšanās sekmēšana	23
4. Pētījums Jelgavas pilsētas pašvaldības X pirmsskolas izglītības iestādes vidējā grupā par 4 – 5 gadu vecu bērnu adaptēšanos	25
4.1. Pētījuma organizācija un raksturojums	25
4.2. Vidējās grupas bērnu raksturojums	26
4.3. Bērnu psihoemocionālās adaptēšanās sākotnējā izpēte	28
4.4. Rotaļu kopa psihoemocionālās adaptēšanās sekmēšanai	30
4.5. Bērnu psihoemocionālās adaptēšanās atkārtota izpēte un iegūto rezultātu analīze.....	36
Nobeigums.....	42
Izmantotie literatūra.....	44
Pielikumi.....	46
1. pielikums. Grupas noteikumi	47
2. pielikums. Kustību rotaļu virkne	48
3.pielikums. Vidējās grupas dienas ritms	50
4.pielikums. Bērnu psihoemocionālās adaptēšanās sākotnējās izpētes protokols	51

IEVADS

Uzsākot jauno mācību gadu pirmsskolas izglītības iestādē, vidējā grupā, ieradās 26 bērni, 4 – 5 gadus veci, kuri iepriekš pirmsskolas izglītības iestādi nav apmeklējuši. Bērnām ierašanās un iekļaušanās svešā vidē ir liels psihoemocionāls pārdzīvojums. Bērns ir apjucis, jo adaptēšanās pieredzes vēl nav un nezina, kā rīkoties, ko darīt šādā situācijā, tāpēc darbojas tā, kā ir pieradis mājās, sāk izpausties ar neadekvātu uzvedību, agresiju un saasinās rakstura iezīmes, kuras var raksturot, kā negatīvas, piemēram, spītība, kustīgums, kas vērstas pret citiem bērniem, un tamlīdzīgi. Autore bērnu acīs saskata bailes, izmisumu un apmulsumu, kāda meitene ik pa brīdim izmisīgi cenšas noskaidrot: „Mamma būs?”.

Strādājot pirmsskolas izglītības iestādē, autore saprot, ka bērna adaptācijas spēja un emocionālā līdzsvarotība ir vieni no svarīgākajiem jautājumiem bērna attīstībā un mācīšanās procesā. Neefektīva adaptēšanās var radīt lielas socializēšanās grūtības ar līdzcilvēkiem, kā, piemēram, grūtības sadraudzēties, nespēju koncentrēties uzdevumam, protestus vai nevēlēšanos iesaistīties aktivitātēs, rotaļnodarbībās, kā arī rada pastāvīgu spriedzi. Savukārt pastāvīga spriedze var izraisīt imunitātes pasliktināšanos, slimošanu ar smagām komplikācijām, grūtības pārvarēt attīstības krīzes, līdz pat psihiskām un emocionālām traumām. Kā rezultātā, bērnam pieaugot un visā dzīves laikā, var būt socializēšanās grūtības mūsu prasīgajā sabiedrībā un darba tirgū, nākotnē.

Autore izvēlējās šo tēmu pētīt, jo viņai kā pirmsskolas pedagogam, ir svarīgi palīdzēt bērniem efektīvi psihoemocionāli adaptēties pirmsskolas izglītības iestādē un palīdzēt bērniem nostiprināt viņu emocionālo līdzsvarotību. Tāpēc autore vēlas izziņāt un sekmēt bērnu psihoemocionālo adaptāciju pirmsskolas izglītības iestādē.

Pētījuma mērķis: Izziņāt bērnu psihoemocionālo adaptēšanos un sekmēt bērnu psihoemocionālo adaptāciju pirmsskolas izglītības iestādē.

Pētījuma objekts: Pedagoģiskais process pirmsskolas izglītības iestādē.

Pētījuma priekšmets: 4 – 5 gadus vecu bērnu psihoemocionālā adaptēšanās.

Pētījuma jautājums: Kā veicināt bērnu psihoemocionālo adaptāciju pirmsskolas izglītības iestādē?

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par bērnu psihoemocionālo attīstību.
2. Pētīt un analizēt literatūru par bērna adaptēšanos pirmsskolas izglītības iestādē.
3. Veikt pedagoģisko novērošanu.
4. Izmēģinājuma darbība.

5. Analizēt iegūtos datus.

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskās literatūras analīze.
2. Pedagoģiskā novērošana.
3. Izmēģinājuma darbība.
4. Situāciju analīze.
5. Iegūto datu apstrāde un analīze.

Pētījuma bāze: X Pirmskolas izglītības iestādes vidējās grupas 26 bērni.

4 – 5 GADUS VECU BĒRNU PSIHOEMOCIONĀLĀ ATTĪSTĪBA

1.1. Bērna psihe attīstība

Bērni 4 – 5 gadu vecumā ir „ievainojami”. Viņu psihe vēl ir nestabila, to var traumēt bailes no nezināmā. Pēc autores domām, pastāvīga baiļu izjūta un spriedze var pakļaut bērna organismu stresam, kā rezultātā var pasliktināties bērna imunitāte. Lai efektīvi pielāgotos mainīgajai sociālai videi, bērns izveido savu uzvedību, tās reakciju uz dažādiem apstākļiem. Tā, kā katrs bērns ir personība ar savu „Es”, tad arī katrs bērns uz vienu un to pašu situāciju reaģēs savādāk. Krasa vides vai apstākļu maiņa var nelabvēlīgi ietekmēt bērna orgānus un to sistēmu funkcijas. Pirmo reizi ierodoties pirmsskolas izglītības iestādē, bērna organismā rodas sasprindzinājums, kā rezultātā pasliktinās imunitāte. Cik lielu spriedzi izjutīs bērns, krasi mainot sociālo vidi vai dzīves apstākļus, ir atkarīgs no viņa neirālās darbības (*Puškarevs, Golubeva, 1999*).

Tā ir saistīta ar galvas smadzeņu darbību. Galvas smadzenes atbild par kustību nodrošinājumu, ķermeņu daļu jūtīgumu, redzi, dzirdi, runas attīstību, par izturēšanos, atcerēšanās spējām. Ķermenis nosūta signālu uz pretējo smadzeņu puslodi, smadzenes šos signālus apstrādā un tad sūta atpakaļ. Smadzenes, tāpat kā ķermenis sastāv no šūnām. Nervu šūnas sauc par neironiem un neironu izaugumus par dendrītiem. Caur dendrītiem tiek nosūtīta informācija. Lai dendrīti veiktu savu funkciju vajadzīga viela, kas tos savā starpā sastiprina – šo procesu sauc par mielenizāciju. Mielenizācija vislabāk attīstās un nostiprinās pirmsskolas vecumā, kas vienlaicīgi attīsta arī domāšanu (*Golubina, 2007, Puškarevs, 2001*).

Neirālā darbība un bērna psihe vēl nav nostiprinājusies un līdzsvarojusies, tāpēc viņš ir vairāk uzbudināts nekā mierīgs, līdz ar to bērni pirmsskolas vecumā ir nesavaldīgi, emocionāli jūtīgi un kustīgi (*Puškarevs, Golubeva, 1999*).

I. Puškarevs iesaka ņemt vērā bērna individuālo psihodinamisko raksturojumu jeb katram bērnam raksturīgo temperamenta tipu. Ierodoties pirmsskolas izglītības iestādē ir daudz nepazīstamu vienaudžu, ar kuriem būs jāpavada kopā dienas lielākā daļa. Bērniem, savā starpā komunicējot, izteikti izpaužas emocionāli nelīdzsvarotie un nesavaldīgie, lēnie un mierīgie bērnu raksturi, kuri ir saistīti ar bērna neirālo darbības spēku, kustīgumu un līdzsvarotību. Pirmsskolas pedagogs piemeklē katram bērnam, savā grupā, individuālo pieeju ņemot vērā katra bērna temperamenta dominējošās iezīmes (*Puškarevs, 2001*). I. Kulāgina uzskata, ka temperaments ir iedzimts. Katram bērnam centrālā nervu sistēma funkcionē savādāk. Stipra un kustīga nervu sistēma pie uzbudinājuma izpaužas holēriski, ātri

uzliesmojošais temperaments pie minimāla uzbudinājuma izpaužas sangviniski. Stiprai un mazkustīgai nervu sistēmai piemīt palēninātība. Bērnu flegmātiķi var pazīt pēc lēnīguma un ļoti spilgti izpaustām emocijām. Īpaši ievainojams un jūtīgs ir bērns – melnholiķis ar vāju nervu sistēmu. Patīkami apkārtējiem un viegli spēj komunicēt bērni – sangviniķi. Autore, plānojot mācību procesu, katra bērna temperamentu, ne tikai ņem vērā, bet arī uzskata, ka to nedrīkst „lauzt”. Motivējot un pamudinot bērnus, pirmsskolas mācību un audzināšanas programmas apgūšanā, pirmsskolas pedagogam vienmēr jāņem vērā, katra bērna specifiskā individualitāte, nedrīkst pārcensties ar prasībām un cienīt to personību, ko veido katrs temperaments (*Кулагина, 1997*).

„Temperaments ir cilvēkam piemītošu noturīgu psihisko īpašību kopums, kas nosaka psihisko un fizisko procesu un stāvokļu norises intensitāti, ierosu ātrumu, tempu un ritmu.”(*Golubina, 2007*). Arī V. Golubina uzskata, ka temperaments ir iedzimta savdabība, piebilstot, ka svarīgs ir bērna emocionālais jūtīgums un līdzsvarotība psihiskajos procesos, lai spētu viegli un ātri pielāgoties jaunajiem apstākļiem vai krasai vides maiņai. Ja pirmsskolas pedagogs ņem vērā bērna temperamentu audzināšanā un izglītošanā, tas palīdzēs bērnam nostiprināt neirālo sistēmu, emocionālo jūtīgumu, līdzsvarot psihiskos procesus, kā rezultātā veidosies bērna raksturs, spēja efektīvi adaptēties jebkurā jaunā vidē, kā arī būs sociāli adekvāta uzvedība (*Golubina, 2007*). Pēc autores domām, bērna adekvāto uzvedību var veicināt ar kopīgu grupas noteikumu izveidošanu un ievērošanu. Bērns jūtas mierīgāks, kad zina un izprot jaunās vides (grupas) iekšējo politiku.

V. Golubina apraksta divus bioloģiski nosacītas, iedzimtas personības ievirzes - introversiju un ekstraversiju, kas izpaužas saskarsmē.

- Intraverts bērns ir vērsts uz sevi, uz iekšu, viņam svarīgi ir tas, ko viņš domā, jūt, vēlas un nesvarīgas ir citu domas. Šādi bērni pārsvarā ir nosvērti, klusi, noslēgti, tiem ir maz draugu. Savas jūtas neizpauž. Spēj būt uzticīgs saviem nedaudzajiem draugiem. Daudz domā uz priekšu, kas būs, ko darīs un kas bija, ko darīja, kāpēc tā notika.

- Ekstraverts - vērts uz āru, no sevis, vienmēr interesē citu domas par viņiem, viņu uzvedību. Svarīgi ir tas, kas būs tagad, vai notiek tagad, dzīvo tikai šim brīdim. Visi, ko satiek, ir draugi, nākamais satiktais arī ir draugs, bet iepriekšējais jau ir aizmirsts. Labprātāk darbojas kopā ar citiem, kā arī svarīgi ir jauni iespaidi (*Golubina, 2007*).

Pēc V. Golubinas domām, psihe spēj pietiekami attīstīties tad, ja bērns saņem daudz rosinošas informācijas un dzird valodu (*Golubina, 2007*). „Cilvēks domā nevis tāpēc, ka viņš iemācījies runāt, bet mācās runāt tāpēc, ka domā.”(*Vigule, 1998*). Valoda ir saskarsmes līdzeklis ar, kura palīdzību bērns var iepazīt apkārtējo pasauli, ko lieto, lai sazinātos ar

līdzcilvēkiem, izteiktu savas vēlmes, vajadzības un domas (*Danielsa, Steforda, 1999, Skujiņš, 2000*). Valodu bērns mācās katru dienu saskarsmē ar vecākiem, sev tuvām personām, pirmsskolas izglītības iestādē no pedagogiem, citiem pieaugušajiem, vienaudžiem. Sarunājoties ar bērnu, pirmsskolas pedagogs ņem vērā bērna valodas attīstības līmeni un viņa vārdu krājumu, kas pirmsskolas izglītības iestādē strauji palielinās, jo tajā ir atbilstoša attīstošā vide valodas apguves un rotaļnodarbību laikā (*Danielsa, Steforda, 1999*). Bērns 4 – 5 gadu vecumā ne tikai vienkārši aktīvi pārvalda valodu, bet arī apgūst tās radošo būtību. Bērns pareizi uztver katru pieaugušā izteikto vārdu, kaut gan dažreiz izmanto tos, kā pašam labāk patīk, izmainot tā jēgu. Vārdus, ko izveido pats bērns, atbilstīgi dzimtās valodas likumiem, vienmēr ir atpazīstami, dažreiz pat ļoti pareizi, kā arī oriģināli. Bērns savos izveidotajos vārdos izsaka to, ko jaunu uzzinājis un mācās arī izteikt savas domas, idejas, iespaidus un pārdzīvojumus. Viņš mācās veidot dialogu ar vienaudžiem (*Кулагина, 1997*).

Latvijā valsts valoda ir latviešu valoda. Pirmsskolas izglītības iestādēs izglītību iegūst latviešu valodā. Tomēr tajās izglītību apgūst bērni, kuriem dzimtā valoda ir latviešu valoda un arī bērni, kuriem latviešu valoda ir svešvaloda. N. L. Geidžs un D. C. Berlingers iesaka divvalodīgiem bērniem palīdzēt apgūt jauno pieredzi, zināšanas un prasmes valsts valodā, kā arī pašu bērnu dzimtajā valodā, respektējot bērna kultūras identitāti un dzimto valodu, pat vēl vairāk veicināt dzimtās valodas attīstību. (*Geidž, Berlingers, 1999*).

Bērniem 4 – 5 gadu vecumā, pirmo reizi ierodoties pirmsskolas izglītības iestādē, jau tā ir krasa vides pārmaiņa, kuras rezultātā ir spriedze, bailes un neziņa, kas notiek, vai mani te neatstās pavisam, un, kur nu vēl, ja visi runā bērnam nesaprotamā valodā. Šajā vecumā bērnam ir raksturīgas agresivitātes izpausmes, var uzvesties skaļi, ignorēt grupā notiekošo, vai pat fiziski uzbrukt citiem bērniem. Protams, ir arī tādi bērni, kas var ātri adaptēties jaunā vidē, jo virsroku ņem zinātkāre un viņš sāk iepazīt jauno vidi, sadarboties ar pirmsskolas pedagogu, tad ar vienaudžiem. Bērns aktīvi sāk piedalīties rotaļnodarbībās. Darba autore, tāpat kā I. Puškarevs, piekrīt, ka 4 – 5 gadu vecu bērnu pozitīvo jauno pieredzi var saukt par jaunizveidojumu un bērnu pašierosināto darbību par iniciatīvu. Bet, ja bērns jūtas nevajadzīgs, jūt, ka tikai traucē, jūtas neērti arī savā priekšā, visam seko vainas izjūta, tad iestājas krīze attīstībā ar pastāvīgu vainas izjūtu. Saprotošs pirmsskolas pedagogs var palīdzēt bērnam pārvarēt šo krīzi sarunājoties ar viņu, palīdzot pārvarēt vainas izjūtu, bailes un iedrošināt, lai pārvarētu kautrību (*Puškarevs, 2001*). Pirmsskolas pedagogs radot iespēju sarunāties, bērns var iemācīties valodu, kā arī lietot to, lai izteiktu savas vajadzības, domas un savu emocionālo attieksmi.

Katrā bērņā var būt kāda temperamenta iezīme, kas nosaka viņa rīcību un uzvedību, nevis spilgti izteikts temperaments. Bērnam ar spilgti izteiktu temperamentu grūti nostiprināsies psihe un psihoemocionāli adaptēties. Tāpat arī ir ar intravertā vai ekstravertā tipa raksturu. Bērnam var būt iezīmes no abiem un viena var būt nedaudz dominējošāka. Valsts valodas neprasme var aizkavēt efektīvu adaptēšanos, kā arī bērns var justies svešs, ko veiksmīgi var novērst kompetents pirmsskolas pedagogs ar izpratni, bērna dzimtās valodas prasmi, cieņu pret bērnu un viņa valodas kultūru, kā arī radot iespēju bērna zinātkārei. Pirmsskolas pedagogs, organizējot rotaļas, ņem vērā bērna spējas, vajadzības, personības individualitāti, temperamenta iezīmes vai arī novērš spilgta temperamenta izpausmes, kā arī rada apstākļus personības krīzes pārvarēšanai un iniciatīvas veicināšanai.

1.2. Bērna emocionālā attīstība

Pēc autores domām, bērna vispusīgajā attīstībā pirmsskolas izglītības iestādē visnozīmīgākā loma ir bērna emocionālajai līdzsvarotībai un tikai, tad intelektuālajai attīstībai, jo, ja bērns slikti jutīsies, viņš arī nevarēs progresīvi darboties un apgūt jaunās zināšanas un prasmes, kas nepieciešamas, lai atbilstīgi sagatavotos skolai, iemācītos mācīties un būt veiksmīgs visās lietās.

Emocijas ir ar psihi saistīta reakcija gan uz iekšējiem, gan ārējiem kairinājumiem vai vēl to var saukt par jūtu izpausmi (*Burkevica, 2006, Skuliņš, 2000*). Emocijas var izpausties arī uzvedībā. Tai pirmsskolas pedagogam jāvelta liela uzmanība, lai ieaudzinātu uzvedības un kultūras normas. Bērns 4 – 5 gadu vecumā var būt spītīgs un ietiepīgs, jo vēlas būt patstāvīgs, neizprotot, kādi ir cēloņi un kādas var būt sekas. Emocionālie pārdzīvojumi veicina bērna priekšstatu veidošanos un domāšanas attīstību (*Golubina, 2007*). Pirmsskolas pedagogs māca bērniem atšķirt emocijas patīkamās no nepatīkamajām, adaptācijas laikā atpazīt savas emocijas, kad bērns ir dusmīgs, kad bēdīgs, kad laimīgs, un runāt par tām. Ja bērniem ļauj, tas ir, dod laiku, lai izdomātu, kā pateikt to, ko jūt, motivē fantazēt, atbildēt uz uzdotajiem jautājumiem, iesaista darbības organizācijā, tad nostiprinās bērnu iniciatīva. Ja pirmsskolas pedagogs bērnu neatbalsta, nemotivē darboties un atklāti izrāda nepatiku pret viņa darbībām, piemēram, ka bērns nemāk zīmēt, nesaprot uzdevumu, ka vairākas reizes jāskaidro, tad bērni var sākt justies vainīgi un nepiederoši šajā pirmsskolas izglītības iestādes grupā vai pat citi var kļūt agresīvi un atriebīgi. Ilgstoša rīcības vai darbības praktizēšana veido pastāvīgas jūtas un attieksmi, piemēram, katru reizi darbošanās laikā turēt kārtīgu savu darbavietu un pēc paveiktā darba nolikt katru lietu savā vietā, tā veicinot kārtības izjūtu (*Špona, 2006*).

A. Vorobjovs apraksta, ka emocionālais stāvoklis var ietekmēt bērna organisma asinsriti, elpošanu, gremošanas orgānu sistēmu un arī muskulatūras darbību (*Vorobjovs, 1998*). Atrodoties jaunā, nezināmā vidē ar svešiem cilvēkiem, kādam bērnam var paātrināties pulss un paaugstināties asinsspiediens, ļoti stiprs uztraukums var izraisīt galvassāpes, bērni bieži sūdzas par kakla un ausu sāpēm, citi bērni var izjust muskuļu atslābumu, vairs nevar pakustēties. Bieži vien ilgstoši izjutot emocionālo spriedzi bērniem parādās somatiskās saslimšanas, kā galvassāpes, miega traucējumi, pazūd ēstgriba un tiek zaudēts svars, parādās enurēze un alerģijas (*Vorobjovs, 1998, Lazdiņa, 2000*). Tāad emocionālie pārdzīvojumi var ietekmēt bērna psihofizioloģisko attīstību un psihoemocionālo adaptāciju.

A. Vorobjovs uzskata, ka emocionālā noturība ir atkarīga no bērna temperamenta (*Vorobjovs, 1998*). Bērns jebkurā vecumā ir pakļauts dažādiem apstākļiem. Bērna dzīves pieredzei veidojoties šie apstākļi, kā kairinātāji bērnam var izraisīt dažādas reakcijas, kas var būt gan pozitīvas, gan negatīvas un var atstāt iespaidus un sekas. Katrs bērns uz jaunas vides apstākļiem reaģē savādāk. Vislielākais pārdzīvojums bērnam pirmsskolas vecumā ir šķiršanās no vecākiem vai aizbildņiem. Ir bērni, kas jau pārdzīvo vainas izjūtu ar domām vien, ka ir nevajadzīgs un lieks, ka kaut ko ir izdarījis nepareizi, vai kaut ko vispār nav izdarījis. Citi ir dusmīgi uz visu pasauli. Bērnu dusmas visvairāk ir vērstas tiešu uz vecākiem, kad tie pēcpusdienā vai vakarā ierodas pirmsskolas izglītības iestādē. Citi ir bēdīgi, kas izpaužas biežā un ilgstošā raudāšanā, bet citi baidās, ka viņus pametīs. Lai atjaunotos līdzsvars bērna organismā, viņš ir spiests meklēt uzticības personu savā pirmsskolas izglītības iestādes grupā, kas var būt viens no pirmsskolas pedagogiem vai aukle. Vecāku visgrūtākais uzdevums ir izprast situāciju un bērnam izskaidrot to, izrādot mīlestību (*Lazdiņa, 2000*). Pēc autores domām vecākiem sagādā grūtības ne tikai izprast un izskaidrot situāciju, bet arī pieņemt esošās situācijas nopietnību un rīkoties nosakot robežas domājot par bērna psihoemocionālo veselību, nevis veicināt visatļautību.

G. Svence ir ievērojusi, ka bērniem, pirmsskolas vecumā, var būt divējādas jūtu izpausmes vienlaicīgi, piemēram, izjust vainu par nodarījumu, bet tai pašā laikā meklēt sev attaisnojumu. Bērns ģimenē ir, vairāk vai mazāk, uzmanības centrā, kas ir atkarīgs no katras ģimenes individuāli. Uzsākot pirmsskolas gaitas grupā, kurā ir 20 – 26 bērni, ar kuriem vēl jāmacās dalīties, kā rezultātā bērniem nākas lauzt savu dabīgo egoismu. Viņš ir spiests sākt rēķināties ar citiem bērniem un pieaugušajiem. Visgrūtāk bērnam ir dalīt pieaugušā uzmanību ar citiem bērniem. Bieži vien parādās problēmas uzvedībā: spītība, dusmas, agresija, emocionālā nelīdzsvarotība, piemēram, satraukums, raudāšana ja, kas neizdodas, dusmu izvirdumi, histērija. Lai bērnu nomierinātu vai lai nenonāktu līdz problēmām, katram ir

vajadzība justies mīlētam un sajūst kāda gādību. Nepieciešams pastāvīgs dienas ritms, ko veiksmīgi praktizē pirmsskolas izglītības iestādē. Svarīga ir organizēta laika pavadīšana, dažādība piedāvātajās darbībās un izvēles iespēja, kā arī iespējas attīstīt bērna iekšējo potenciālu, apzinot un ievērojot katra bērna individualitāti. Svarīgi ir pieradināt bērnus pie pirmsskolas izglītības iestādes iekšējās kārtības noteikumiem, ierobežojumiem, tradīcijām, kā arī vēl svarīgāk ir tos bērniem izskaidrot, kas būs dienas gaitā, kas pēc kā sekos, tad bērnam ir vieglāk izprast grupas ikdienu un adaptēties tajā, sadarbojoties ar citiem bērniem. Pirmsskolas pedagogs palīdz izprast bērniem citu bērnu saskarsmes īpatnības, kā arī lietot jaunās prasmes sadarbojoties pa pāriem, komandās, savā starpā (*Svence, 1999*). Pirmsskolas pedagogs palīdz bērniem iepazīt vienu otru, lai varētu sadarboties un atrast sev draugus.

Š. Gazala uzskata, ka, lai bērns būtu laimīgs, viņam ir jāizskaidro, piemēram, ka dusmoties viņš var, bet šīs emocijas nedrīkst fiziski izpaust pret citiem bērniem. Tā kā bērniem patīk novērot un kopēt pieaugušo darbības, reakciju un uzvedību, tad pirmsskolas pedagogs izrāda un nosauc vārdos savas emocijas dažādās situācijās kā paraugam. Pirmsskolas pedagogs runā par jūtām, izskaidrojot, kā bērns var jūties, ja cits bērns izdara viņam pāri, vai arī kā cits bērns jūtas, kad viņš tiek pieņemts komandas darbā. Nekādā gadījumā nenoliegt bērna jūtas. Atļaut bērnam ņemt līdzi uz grupu mīļmantiņu no mājām, kas viņam atgādinās par mājām, ka mamma viņu mīl. Tad viņš jutīsies drošāk, kā arī spēs pārvarēt savas skumjas vai pat bailes. Š. Gazala iesaka pirmsskolas pedagogiem būt pacietīgiem, jo bērnu pieredze vēl ir maza, jebkurā jomā, un nepieciešams ilgs laiks, lai nostabilizētu viņa emocionālo līdzsvarotību, līdz bērns sāks pamazām kontrolēt sevi, savu uzvedību un emocijas. Nevienam bērnam neaizvainot, kur nu vēl pazemot, noniecināt vai sodīt par jūtu izrādīšanu. Tāda izturēšanās var pasliktināt bērna adaptēšanās spēju attīstību, kas savukārt, var veicināt degradāciju bērna izglītībā, attīstībā un var atstāt dziļu traumu bērna turpmākajā dzīvē gan attiecībā pret sevi, gan saskarsmē ar citiem cilvēkiem (*Gazala, 2009*).

E. R. Danielsa un K. Steforda uzsver, ka bērni pirmsskolas vecumā apgūst dažādus uzvedības modeļus, noskaidro, kas viņš ir meitene vai zēns, apgūst un pilnveido paškontroles iemaņas, mācās uzņemt atbildību, atpazīt problēmas un to risinājumus (*Danielsa, Steforda, 1999*).

Pēc autores domām, ģimenei ir nozīmīga loma bērna emocionālās līdzsvarotības noturībā un attīstībā. Vecāku izpratne par situācijas nopietnību, atbalstu un mīlestības izrādīšana palīdz bērnam pārvarēt iestājušos krīzi un gūt jaunu pieredzi. Ļoti liela nozīme bērna emocionālajā attīstībā ir vecāku lojālai attieksmei pret pirmsskolas izglītības iestādi un sadarbībai ar pirmsskolas pedagogu. Agresīvu uzvedību var novērst ar izglītojošām un kustību

rotaļām, organizējot rotaļnodarbības un brīvo laiku ar dažādību, ņemot vērā bērnu intereses, spējas un vajadzības, kā arī kopīgi pieņemot lēmumus un iekārtojot savas grupas vidi.

Pirmsskolas pedagogs organizē grupas dzīvi tā, lai tā būtu piesātināta ar pozitīvi emocionāliem piedzīvojumiem, ar prieku un labestību, kā arī rada iespēju, lai bērni izprastu skaisto. Palīdz bērniem būt neatlaidīgiem, lai attīstītu viņu gribu. Pirmsskolas izglītības iestādē bērna emocionalitātes līdzsvars lielā mērā ir atkarīgs no pedagoga attieksmes un atbalsta. Pirmsskolas pedagogam jāseko līdzi savām darbībām, valodai un emocijām, jo bērns kopē pieaugušo rīcību. Bērns mācās darot.

1.3. Gribas attīstība

„Griba - apziņas daļa, tās darbīgais un regulējošais faktors.”(Špona, 2006).

D. Vigule uzskata, ka gribai ir liela nozīme bērna attīstībā un izglītībā (Vigule, 2000). Tātad pirmsskolas pedagogs palīdz attīstīties bērna gribai un līdz ar to bērnam attīstās vēlme pašam aktīvi piedalīties, organizētajās rotaļnodarbībās, aktivitātēs. Bērns mācās novērtēt savas spējas, spēku un centību, mācās organizēt un virzīt psihisko darbību. Jo spēcīgāka griba bērnam attīstās, jo emocionāli līdzsvarotāks bērns kļūst un spēj savaldīt ārējās izpausmes vai arī izrādīt jūtas. Jo attīstītāka bērna griba, jo veiksmīgāk viņš spēj izvirzīt mērķi, atbilstīgi vecumam, lietot savas esošās un jaunās zināšanas, prasmes un iemaņas praksē, kā arī pabeigt iesākto darbu un veikt to rūpīgi. Ar gribas palīdzību nostiprinās bērna neatlaidība, drosmība, izturība, uzmanība.

A. Špona uzskata, ka bērna gribas attīstību ietekmē iekšējie un ārējie faktori. Iekšējie faktori ir iedzimtie, kā, piemēram, temperaments, bet ārējie faktori ir vide un sociālie apstākļi. Paškontrolē un pašaudzināšana prasa lielu gribas piepūli no bērna (Špona, 2006).

Darba autore domā, ka vislabāk gribu attīstīt un nostiprināt ir tieši pirmsskolas vecumā, jo šajā laikā smadzenes ir nepārtrauktā attīstībā un bērna psihe ir uzņēmīgāka ietekmēšanai. Pirmsskolas vecumā bērna genotipa, sociālās vides, gribasspēka un pašregulācijas ietekmē nostabilizējas bērna trauksmainība, nemiers, emocionalitāte, sabiedriskums, uzticēšanās vai neuzticēšanās, kauns vai iniciatīva. Bērna smadzenes vēl nespēj kvalitatīvi diferencēt saņemtos kairinājumus un informāciju, tāpēc ir vajadzība pēc palīdzības, ko var sniegt kompetents pirmsskolas pedagogs (Svence, 1999). Pēc autores domām, kompetents pirmsskolas pedagogs ir tāds pedagogs, kas ātri spēj atpazīt radušos problēmu, ātri un veiksmīgi spēj to koriģēt, spēj efektīvi palīdzēt bērnam atpazīt un atrisināt problēmsituāciju, pašam veidot jaunu pieredzi, kas savukārt palīdzēs bērnam risināt problēmas ar pašiniciatīvu,

turpmākajā dzīvē. Tādā veidā pirmsskolas pedagogs arī palīdz attīstīties un pilnveidot bērna gribu. D. Vigule izpētījusi, ka bērna raksturs arī izveidojas un nostiprinās pirmsskolas vecumā, tāpēc liela nozīme ir pirmsskolas izglītības iestādes videi un apkārtnē, kurā bērns atrodas (Vigule, 2000).

D. Vigule uzskata, ka gribas attīstība un tikumīgas personības veidošanās ir vienotas bērna rakstura vērtības, kuras pirmsskolas pedagogs var izkopt, izprotot bērna darbīgo dabu un to atbalstot (Vigule, 2000).

D. Vigule uzsver, ka pirmsskolas izglītības iestādē, organizējot dažādas aktivitātes un kustību prieku, var apmierināt ne tikai bērna tieksmi izzināt, bet arī stiprināt bērna gribu. Palīdzot stiprināt bērnam viņa gribu, pirmsskolas pedagogs organizē aktivitātes un rotaļas tā, lai bērns tās varētu veikt mijiedarbībā ar jūtām, jušanu, domāšanu un kultūras normām, pretējā gadījumā veidosies nesaprātīgas gribas attīstība, bērns nerēķināsies ar citiem līdzcilvēkiem un objektīvām likumsakarībām.

Apzināta griba sāk veidoties tad, kad bērns sāk atdarināt kustības, kur iesaistās prāts - veic gribētu, apzinātu darbību un vada šīs darbības.

Nākamais līmenis ir tad, ja bērns izdara izvēli, nekāro visu ko redz, bet no visa izvēlas vienu lietu, priekšmetu, sev tīkamāko (Vigule, 2000). Situācijā, kurā bērns izvēlas vienu lietu no citām, A. Vorobjovs izklāsta divas gribas funkcijas. Rosinošā funkciju, kur bērns pakļauj savu gribu, lai paņemtu priekšmetu, kas dotajā darbā, uzdevumā ir vajadzīgs un bremzējošā funkcija, kas bremzē vēlēšanos darīt pavisam ko citu. A. Vorobjovs visas darbības un kustības iedala tīšajās un netīšajās. Tīšās darbības noris apzināti, vajadzības ierosinātas un, tās vada izvirzītais mērķis, šķēršļu pārvarēšanai. Netīšās darbības norit neapzināti, kā reflekss uz kairinājumu (Vorobjovs, 1996). Bērniem stipras gribas veidošanas laikā vislabākie rezultāti ir tad, ja bērna griba tiek ietekmēta netīši (skat. 3. nodaļā).

Liela nozīme gribas attīstībā ir arī videi, kurā bērns aug, attīstās un mācās. Pirmsskolas izglītības iestādē pedagogs nodrošina attīstošu vidi, ņemot vērā katra bērna unikalitāti. Bērna psihe ir viegli pakļaujama. Viņš labprāt seko svešai gribai neaizdomājoties, vai tas ir labi vai slikti. Stipras gribas pirmsskolas pedagogs, kurš pazīst bērnu kā sociālu indivīdu, spēj palīdzēt bērnam sekmīgi vispusīgi attīstīties, jo bērna griba veidojas saskarsmē ar pedagogu, attīstošo vidi grupā, pirmsskolas izglītības iestādē (Vigule, 2000).

Pirmsskolas izglītības iestādē, veidojot un nostiprinot gribu, bērns neapzināti apgūst prasmes un iemaņas:

- mērķu apzināšanā un izvirzīšanā;
- cīņu starp rosinošo un bremzējošo funkciju;

- lēmumu pieņemšanā;
- pieņemtā lēmuma plānošanā un realizēšanā (*Vorobjovs, 1996*).

Uzskata, ka bērnam ar vāju gribu piemīt:

- neizlēmība - šaubās par sevi, savu lēmumu, spējām;
- impulsivitāte – ir plāpīgs, ātri dusmojas, apvainojas, krasi mainās garastāvoklis;
- nedrošība – nespēj pārvarēt bailes;
- bērnam negatīvisms parādās jau trīs gadu vecumā;
- spītība – to izsauc esošās situācijas emocionālie pārdzīvojumi, kā aizvainojums, dusmas, ļaunums, atriebība (*Vorobjovs, 1996*).

Ar stipru gribu bērns ir:

- drosmīgs – spēj izlemt, ko grib un pārliecināts par savu rīcību;
- mērķtiecīgs – kāpēc grib;
- neatlaidīgs – pirmsskolas vecumā vairāk izpaužas, kā spēja lūgt palīdzību, lai sasniegtu iecerēto;
- kļūst aizvien patstāvīgāks, piemēram, ģērbjoties, pašapkalpošanās iemaņās ir mobilāks, vai uzdevumus veic bez pirmsskolas pedagoga palīdzības;
- spēj savaldīties, vadīt savu rīcību, vēlmes, uzvedību, garastāvokli (*Vorobjovs, 1996*).

Pētot literatūru par bērna gribas attīstību un nozīmību bērnam pieaugot, darba autore pārliecinās, ka viņas pieņēmumi par bērna psihoemocionālo attīstību, tās nozīmību un aktualitāti ir pareizi. Vislielākā loma bērna gribas attīstībā pirmsskolas izglītības iestādē ir pedagoga kompetencei. Vissekmīgāk bērnam gribas attīstībā var palīdzēt netīšas darbības un kustības, tās ir rotaļas un rotaļlietas. Pirmsskolas izglītības iestādē attīstoša vide ir svarīga ne tikai bērna pasīvai lasīšanai vai skaitīšanai, bet arī sekmē bērna gribas attīstību.

ADAPTĀCIJAS PROCESS PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ

2.1. Adaptācija un adaptēšanās jēdziena skaidrojums

Adaptācija – pielāgošana jaunai situācijai, indivīda pielāgošana jaunās vides prasībām, noteiktiem apstākļiem, kas nepārtraukti mainās (*Skujiņš, 2000*). Adaptācija ir indivīda reakcija uz jauniem, mainīgajiem apstākļiem un spēja aktīvi pielāgoties to sociālajām prasībām, morāles likumiem utt. (*Burkevica, 2006*).

Adaptēšanās – spēja pielāgoties, piemēroties jauniem apstākļiem (*Burkevica, 2006*).

H. Gudjona atziņa ir, ka cilvēka adaptēšanās spēja ir saistīta ar struktūrģenētiku, kurā ietilpst *akomodācija* un *asimilācija* (*Gudjona, 1998*). Šie divi procesi norit vienlaikus un ir grūti atdalāmi (*Geidž, Berlingers, 1998*). Kad organisms sastopas ar krasām pārmaiņām, ar kaut ko jaunu, nezināmu uz to iedarbojas ārējie faktori. Savukārt krasas pārmaiņas un ārējie faktori ierosina organismā divus procesus, kas viens otru papildina. Šie divi procesi ir *asimilācija* un *akomodācija*. (*Обыхова, 1998*).

Par tiem apraksta L. Obuhova, J. Lazdiņa, D. Dzintare un I. Stangaine, A. Vorobjovs un vēl daudzi citi autori, skaidro, ka asimilācija ir process, kurā viss jaunais, uztvertais vai arī problēmsituācija tiek uztverta un mainīta ar jau esošajām zināšanām, pieredzei. Turklāt akomodācija ir process, kurā, piemēram, pieredze tiek pielāgota problēmsituācijai (*Обыхова, 1998, Lazdiņa, 2000, Dzintare, Stangaine, 2007, Vorobjovs, 1998*). Pēc autores domām, ar šiem tikai diviem procesiem bērns pats var piemēroties tikai izdzīvošanai, bet tagadējā sabiedrība vēlas radošus, inteligentus, visādā ziņā sociāli pielāgotus, attīstītus un sociālai videi atbilstīgus cilvēkus. Vērojot bērnus darbībā, autore pārliecinās, ka bērna kustīgums un ziņkārība veicina izziņāšanu un jaunās informācijas izpratnes un pielietošanas spējas, tā veicinot asimilāciju un akomodāciju. A. Vorobjovs uzskata, jo stabilāka mijiedarbība ir starp asimilāciju un akomodāciju, jo lielāks līdzsvars ir starp organisma un vides attiecībām. Lai bērns adaptētos jaunajā vidē ir nepieciešamas intelektuālas darbības, lai uzņemtu un izprastu vides informāciju, ko savukārt pielāgot mainīgajai sociālai videi (*Vorobjovs, 1998*). Darba autore pilnībā piekrīt A. Vorobjova viedoklim, ka lai bērns varētu intelektuāli attīstīties un turpinātu kvalitatīvi pielāgoties prasīgajai sociālajai sabiedrībai, ģimenei nāk palīgā Latvijas valsts apstiprināta pirmsskolas programma, ko var īstenot pirmsskolas pedagogi ar atbilstīgu izglītību pirmsskolas izglītības iestādē (*Āboltiņa, Bula – Biteniece, 2012*).

Tātad bērna adaptēšanās ir bērna spēja pielāgoties jaunai, sociālai videi. Ja bērna psihe attīstās bez traucējumiem un bērns ir emocionāli līdzsvarots, tad bērnam ir vieglāk, brīvāk

uztvert jauno informāciju par jauniem apstākļiem. Viņš spēj uztverto informāciju apstrādāt un pielāgot tā, lai adaptētos jaunā vidē, apstākļos. Lai adaptācija būtu efektīvāka, ir nepieciešamas intelektuālas darbības.

Bērna psihoemocionālā adaptācija pirmsskolas izglītības iestādē ir bērna reakcija uz iekšējās kārtības noteikumiem, dienas ritmu un spēja pielāgot tiem savu uzvedību. Ja pirmsskolas pedagogs bērnam nepalīdz psihoemocionālās adaptācijas periodā, nepiedāvā jaunas iespējas un zināšanas, bet izmanto tikai asimilāciju un akomodāciju, kas norit nevienmērīgi, tad bērns visdrīzāk var gūt psiholoģisku traumu un fiziskās attīstības traucējumus, krasas vides, sociālo apstākļu maiņas rezultātā.

2.2. Bērna adaptēšanās spēja pirmsskolas izglītības iestādē

Bērnā pirmo reizi ierodoties pirmsskolas izglītības iestādē, rodas sasprindzinājums visās organisma sistēmās. Bērns jūtas nedroši. Viņu pārņem uzmācīgas bailes, ka vecāki viņu tur var atstāt. Nomāc bažas vai vecāki atnāks pēc viņiem, kas rada bailes un izmisumu. Bērni sāk bieži slimot, parādās neadekvāta uzvedība, negatīva attieksme, uzbudinājums, agresija vai arī pasivitāte.

Ar pirmsskolas izglītības iestādes pedagogu un aukles palīdzību bērns cenšas adaptēties jaunajā vidē - grupā. Bērna organisms cenšas saglabāt izdzīvošanai svarīgo līdzsvaru, tāpēc sākas adaptācijas process, kurā bērns pieņem vispirms uzvedības normas, kas ir izveidojušās, lai neapdraudētu savu un citu drošību. Tad bērns pieņem jaunās vides - grupas vērtības, darbības un saskarsmes paņēmienus ar līdzcilvēkiem, ko savukārt pirmsskolas pedagogs izvēlas atbilstīgi katram bērnam, bet tā, lai bērnam būtu iespēja vispusīgi attīstīties (*Gailuma, 2002*). Pēc autores domām, iepriekš rakstītajā var spilgti redzēt asimilācijas un akomodācijas mijiedarbību.

Autore piekrīt V. Romenkovas uzskatiem, ka jaunai sociālai videi, tas ir pirmsskolas izglītības iestādes grupas videi, jābūt labvēlīgai un adaptācijas perioda laikā jāievēro, katra bērna individuālā reakcija. Videi jābūt atbilstīgai bērna vecuma īpatnībām, kas veicina pozitīvas emocijas, jūtu atklātību kontaktējoties ar pieaugušajiem un vienaudžiem. Kopīgi ar pirmsskolas pedagogu bērni veido un apgūst grupas noteikumus, mācās un ievēro savus pienākumus un tiesības, mācās izprast un novērtēt citu cilvēku tiesības ikdienas grupas dzīvē. V. Romenkova savā pētījumā atklāj, ka bērns pirmsskolas izglītības iestādes grupā atrod sev uzticības personu no esošajiem pieaugušajiem, vislabāk, ja tas ir kāds no grupas pirmsskolas pedagogiem vai aukles (*Romenkova, 2008*). Bērni ne tikai mācās no pirmsskolas pedagogiem

un aukles, bet arī tos kopē, ņemot par paraugu pieaugušo rīcību, valodu, uzvedību (*Geidžs, Berlingers, 1999*).

Uzkrātā pieredze ne tikai pirmsskolas izglītības iestādē, bet arī ģimenē un sabiedriskās vietās var ietekmēt bērna uzvedību gan tuvākajā nākotnē, gan arī visas dzīves garumā, jo sevišķi pusaudža vecumā. 4 – 5 gadus veci bērni, kas pirmsskolas izglītības iestādē ierodas tieši no mājām ir ar nepietiekamu pieredzi, jo gūtā pieredze ir cieši saistīta ar ģimeni, vecāku izglītību, audzināšanas stilu, mīlestības daudzumu pret bērnu. Lai bērns veiksmīgi psihoemocionāli adaptētos izglītības iestādē vēl ir svarīga vecāku pozitīva attieksme pret izglītības iestādi un tās darbiniekiem (*Batņa, 2007*).

Tāpat V. Batņa arī ir analizējusi adaptācijas īpatnības jaunā sociālā vidē. Ja akomodācija un asimilācija norit harmoniski, tad bērnam ir efektīva adaptācija un viņš gūst pozitīvu pieredzi, kā efektīvāk pielāgoties jaunām, vai pat problemātiskām situācijām, un bērna psihe un emocijas kļūst noturīgas, jeb bērns psihoemocionāli ir norūdīts. Bet, ja akomodācija vai asimilācija dominē, tad tiem bērniem ir neefektīva adaptācija, tas ir, katra krīze tiek pārziesta smagi pat traumatiski (*Batņa, 2007*). Darba autore uzskata, ka pirmsskolas izglītības iestādē var strādāt pedagogs, kas ir zinošs arī šajā jomā, un ne tikai zināt, bet arī spēt prasmīgi palīdzēt bērniem psihoemocionāli attīstīties, norūdīties un būt gataviem pārvarēt katru krīzi bez traumām, bet ar jaunveidojumiem.

Arī D. Vigule, pētot humānistisko pieeju bērna gribas attīstībā, iesaka, lai katrs bērns varētu vispusīgi attīstīties un izglītoties, darbojoties pašattīstīties, iesaka:

- bērnu izzināt un respektēt kā vērtību, bet nevis laužt un mainīt, viņa patieso būtību;
- pirmsskolas izglītības iestādē radīt attīstošu vidi ņemot vērā katra bērna intereses un vajadzības (*Vigule, 2000*).

Tiek uzskatīts, ka bērna adaptācijas periodu pirmsskolas izglītības iestādē vēl var ietekmēt vecāku izglītības līmenis un ģimenes sastāvs, vecāka attieksme un pārlicība, vecāku pašizjūtas. S. Gailuma uzsver, ja mātes un bērna pozitīvas uzvedības attiecības veidojas jau no dzimšanas, tad bērns ir drošāks, sabiedriskāks, draudzīgāks, ātrāk pielāgojas situācijām, ir atvērtāks un atjautīgāks. Bērns pārņem vecāku emocionālo stāvokli un tas var pozitīvi vai negatīvi ietekmēt viņa psihoemocionālo adaptāciju pirmsskolas izglītības iestādē.

S. Gailuma un darba autore uzskata, ja grupā ir 16 un vairāk bērnu pirmsskolas pedagogs nespēj nodrošināt kvalitatīvu bērna vispusīgu attīstību, jo bērnu pirmā adaptācija pirmsskolas izglītības iestādē var noritēt ar grūtībām. Katrs bērns individuāli nesaņem pietiekami daudz uzmanības un atbalstu, tāpēc izjūt trauksmi un nedrošību. Bērni biežāk slimo, tiek aizkavēta kognitīvā, sociālā un emocionālā attīstība.

Tiek uzskatīts, ka efektīvas adaptācijas faktori nepalīdzēs, ja pirmsskolas pedagoga un bērna saskarsmi aizkavēs barjeras, kuras jāpārvar gan pedagogam, gan bērnam:

- Barjera var rasties raksturu nesaderības dēļ, piemēram, viens jūtīgs, bet otrs ātri uzbudinās. Piemēram, bērns izjūt ciešanas no mātes atšķirtības laikā, tā rezultātā kļūst agresīvs, lauž rotaļlietas, neklausā un/ vai pat dara pāri citiem bērniem, bet pirmsskolas pedagogs mēģinās būt mierīgs un cenšas kontrolēt savas ātri uzliesmojošās dusmas.

- Barjera var būt dažādi temperamenti, kas var izpausties cilvēkiem ar spilgti izteiktu temperamentu.

- Var rasties barjera, ja bērns vai pirmsskolas pedagogs ir nepelnīti apvainots, ja izdara kaut ko, kas otram ir nepieņemams, vai nav apmierināts otra vajadzības. Tādā gadījumā var rasties naids vienam pret otru. Bērnam tas var izpausties kā protests, skaļa bļāušana, histērija.

Tāpēc ir ļoti svarīgi ja pirmsskolas pedagogam piemīt empātija, kā rakstura iezīme, spēja izprast bērnu un viņa reakciju uz dažādām situācijām, kā arī izzināt sevi un savu reakciju, lai veidotu pozitīvu saskarsmi un savstarpējo saprašanos ar bērnu. Pedagoga pozitīvā attieksme pret pirmsskolas izglītības iestādi, kā arī pret savu darbu rada bērnos vēlēšanos darboties. To vai bērns sadarbosies ar pirmsskolas pedagogu vai nē noteiks pedagoga balss intonācija, acu skats, pedagoga izskats un sejas mīmika satiekoties ar viņu pirmo reizi (*Gailuma, 2002*).

Apkopojot šajā apakšnodaļā rakstīto, darba autore secina, ka bērna psihoemocionālo adaptāciju pirmsskolas izglītības iestādē, lielā mērā var ietekmēt pirmsskolas pedagogs ar sava rakstura iezīmēm. Vispiemērotākais pirmsskolas pedagogs darbam pirmsskolas izglītības iestādē ir ne tikai izglītots, bet arī vispusīgs, tolerants, elastīgs, pašdisciplinēts, godīgs, entuziastisks, komunikabls, pirmsskolas pedagogs, kam piemīt empātijas izjūta, kas ir diskrēts, kas ievēro ētikas normas un konfidencialitāti, kas ir pārliecināts par to, ko dara. Pirmsskolas pedagogam jāpārzina bērna attīstības īpatnības. Ja pedagogs ir nekompetents palīdzēt bērnam efektīvi adaptēties pirmsskolas izglītības iestādē, tad bērna uzkrātā pieredze reaģē kā agresīva uzvedība visā dzīves garumā. Ja pedagogs ir kompetents un palīdz, tad bērna psihe un emocijas kļūst noturīgas, bērns gūst pozitīvu pieredzi kā efektīvāk pielāgoties vides maiņai vai pat problemātiskām situācijām.

Vecāki ar savu attieksmi pret pirmsskolas izglītības iestādi var vai nu veicināt veiksmīgu adaptēšanos vai tai traucēt. Bērns ir drošāks, ja jūt vecāku atbalstu un mīlestību, kā arī redz vecāku pozitīvo attieksmi pret pirmsskolas izglītības iestādi, pret pedagogu un viņa darbu.

Efektīvai psihoemocionālai adaptācijai pirmsskolas izglītības iestādē ir nepieciešams noteikts dienas ritms. Liela loma ir piederības izjūtai. Pirmsskolas pedagogs veido grupas vidi tādu, lai bērns justos gaidīts, lai izjustu pozitīvi emocionālus pārdzīvojumus, kā arī veicina iespēju pabūt vienam. Pedagogs nodrošina bērna pirmsskolas izglītības iestādē pavadīto laiku ar dažādām rotaļām, ar pozitīvu emocionālo pieredzi un jūtu adekvātu izpausmi. Kā arī pētot literatūru par bērna psihoemocionālo adaptēšanās spēju pirmsskolas izglītības iestādē, darba autore pārliecinās, ka ja grupā ir 16 un vairāk bērnu pedagogs nespēj nodrošināt katram bērnam kvalitatīvu vispusīgo attīstību un, kur nu vēl efektīvu adaptāciju.

2.3. Psihoemocionālās adaptācijas kritēriji

Psihoemocionālo adaptācijas procesu pirmsskolas izglītības iestādē var iedalīt trīs pakāpēs.

Viegla adaptācija. Visbiežāk tā ilgs divas nedēļas no iestāšanās un uzsākta pirmsskolas izglītības iestādes apmeklējuma. Novērota bērniem, kas pirmsskolas izglītības iestādes gaitas ir uzsākuši pusotra gada vecumā, psihofizioloģiski attīstīti atbilstīgi savam vecumam, ir veseli un ir auguši sociāli labvēlīgās ģimenēs. Viegla adaptācija izpaužas ar to, ka spēj ātri pārvarēt negatīvas emocijas, ātri pielāgojas un ievēro grupas iekšējas kārtības noteikumus, ir ar izpratni par labām un sliktām vērtībām. Šajās divās nedēļās var parādīties neliels apetītes trūkums un/vai miega traucējumi, kas ātri līdzsvarojas.

Vidēja adaptācija. Var būt raksturīga iepriekšējā pakāpē aprakstītajiem bērniem, kas uzsāk savas gaitas pirmsskolas izglītības iestādē pēc pusotra gada vecuma, kā arī jebkura vecuma bērniem no sociāli nelabvēlīgām ģimenēm vai kurās pieļautas kļūdas audzināšanā. Neadekvātā uzvedība var uzlaboties apmēram mēneša laikā. Emocionālais līdzsvars nostabilizējas lēnāk. Pavājinās imunitāte kā rezultātā biežāk slimo, bet bez komplikācijām. Iespējami nelieli svara zaudējumi. Miega traucējumi var ieilgt. Īslaicīgi var izpausties arī valodas attīstības traucējumus. Vidēja adaptācija var palēnināt bērna attīstības tempu.

Smaga adaptācija ilgst vairākus mēnešus. Bērns bieži un ilgstoši slimo. Pēc slimības nelabprāt atgriežas pirmsskolas izglītības iestādē. Bērns kļūst jūtīgāks, emocionāli uzbudināts, nelīdzsvarots, krasi izpaužas temperamenta negatīvās rakstura iezīmes. Reizēm uzvedība uzlabojas. Smaga adaptācija var negatīvi ietekmēt bērna fizisko veselību un attīstību. Var būt valodas attīstības traucējumi, kā arī rasties psihiskās attīstības aizture.

Katra bērna spēja adaptēties, kā arī smaguma pakāpe var izpausties dažādi (*Gailuma, 2002*).

Viegla adaptācija norit viegli un ātri gandrīz bez problēmām. Vidēja adaptācija var izpausties ar nelielām problēmām bērniem, kas pirmsskolas izglītības iestādi sāk apmeklēt pusotra gada vecumā. 4 – 5 gadu vecumā adaptācija sagādā lielākas grūtības bērniem, kam latviešu valoda nav dzimtā valoda. Viņi vairāk slimo var būt arī komplikācijas. Divvalodīgiem bērniem valodas neprasme var negatīvi ietekmēt iejušanos grupā. Smaga adaptācija var sagādāt nepatīkamas izjūtas, bērns var kļūt impulsīvs, emocionāli nelīdzsvarots, var gūt psihoemocionālas traumas un fiziskās attīstības traucējumus kas var izraisīt biežu slimošanu, pat ar smagām komplikācijām, mācīšanās traucējumus. Tas var degradēt bērna personības attīstību.

Lai noteiktu vai bērns viegli, vidēji vai smagi adaptējas pirmsskolas izglītības iestādē, pamatojoties uz iepriekš analizēto literatūru, darba autore izvirza šādus 4 – 5 gadus vecu bērnu psihoemocionālās adaptēšanās kritērijus:

1. Pozitīvas atvadas no vecākiem.
2. Iesaistās rotaļās.
3. Ievēro grupas noteikumus.
4. Emocionāli līdzsvarots un izpauž savas jūtas.
5. Draudzīgs.

Pozitīvas atvadas no vecākiem. Kā bērni atvadas no vecākiem? Bērns tiek vērots pēc tā, cik ilgi aiztur vecākus pie grupas ieejas, vai ir priecīgs vai bēdīgs, cik ilgi raud. Vai ātri dodas pie pārējiem bērniem?

Iesaistās rotaļās. Vai bērns iesaistās rotaļnodarbībās? Vai aktīvi piedalās rotaļās, piemēram, kustību rotaļās?

Vai **ievēro grupas noteikumus?** Grupas noteikumus darba autore izveidoja sadarbībā ar bērniem izvērtējot dažādas situācijas, pārrunājot par tām un ņemot vērā bērnu viedokli (skat. 1.pielikumu 47.lpp.).

Vai ir **emocionāli līdzsvarots un izpauž savas jūtas.** Cik labi bērns spēj savaldīt jūtu negatīvās izpausmes? Atpazīst un runā par savām jūtām, piemēram, saprot, ka dusmoties viņš var, bet savas dusmas vērst pret citiem bērniem nedrīkst. Dari otram to, ko vēlies, lai tev dara.

Vai ir **draudzīgs?** Kā uzvedas saskarsmē ar citiem bērniem? Kāda ir attieksme pret sadarbību ar vienaudžiem? Vai izrada iniciatīvu draudzībai?

Psihoemocionālās **adaptācijas rādītāji** (skat. 4.1. tabulu 29. lpp). Kā bērni reaģē iepriekš minētajās situācijās un kāda ir uzvedība psihoemocionālās adaptācijas periodā, atzīmē ar cipariem no 1 – 4, kas ir atbilstīgi vērtējumiem – nekad, reti, bieži, vienmēr:

4 – **Vienmēr.**

3 – **Bieži.**

2 – **Reti.**

1 – **Nekad.**

Kā veicināt 4 – 5 gadus vecu bērnu psihoemocionālo adaptāciju pirmsskolas izglītības iestādē aprakstīts 4 nodaļā (skat. 4. nodaļā 25.lpp.).

4 – 5 gadus vecu bērnu psihoemocionālās adaptēšanās sekmēšana

Pirmsskolas vecuma, tostarp arī 4 - 5 gadu vecu, bērnu psihoemocionālo adaptēšanos, var sekmēt ar rotaļas palīdzību. Tā pati par sevi jau ir brīva darbība ar mērķi, kas ir sasniegts, kad rotaļa ir pabeigta. Tiek uzskatīts, ka rotaļa attīsta bērna pašapziņu, fantāziju, iztēli, prātu, uzmanības noturību, runu un gribu. Rotaļa ir bērna galvenā darbība ar, kuras palīdzību attīstās bērna personība, efektīvāk pārvar krīzes, kas saistītas ar bērna vecumposmu īpatnībām. Rotaļas laikā bērns vislabāk izjūt savu gribu un iespēju, kā to realizēt, kā arī mācās risināt problēmsituācijas. Rotaļa ir bērna vienīgā darba metode, kuras rezultātā bērnam neapzināti tiek audzināts darba prieks (*Vigule, 2000*).

D. Vigule iesaka ņemt vērā faktu, ka gribas veidošanā liela loma ir arī rotaļlietām. Bērniem patīk rotaļlietas, kuras var pakļaut savai gribai, var pārveidot attiecīgi fantāzijai vai vajadzībai un nodrošina iespēju pašam darboties. Rotaļlietas arī stiprina gribu un fantāziju, kā arī attīsta bērna uzmanības noturību (*Vigule, 2000*).

Darbošanās un rotaļas laikā bērns gūst prieku, kļūst jautrs un dzīvespriecīgs, kā rezultātā bērna griba kļūst stiprāka un pats emocionāli līdzsvarotāks. Pirmsskolas izglītības iestādē bērnam pastāvīgi darbojoties palielinās bērna pārliecība par sevi un gandarījums par padarīto, kā arī kļūst patstāvīgāks. Organizējot rotaļas nodarbību un bērnu brīvajā laikā pirmsskolas pedagogs rosina bērnus izzināt, veicina pašmācību un pieredzes gūšanu, bērna interesi un vēlmi darboties nodarbinot bērna darbīgo gribu. Ja pieredze ir veiksmīga, piedzīvojumi pozitīvi, tad bērna griba kļūst stiprāka. Ja bērnam neveicas viņa interese mazinās, kaut gan arī šāda pieredze ir svarīga gribas attīstībā. Pirmsskolas pedagoga attieksme var vai nu mudināt un atbalstīt bērnu sasniegt izvīzīto mērķi vai nu graut vēlmi darboties vispār (*Vigule, 2000*).

4 – 5 gadu vecumā liela nozīme ir fiziskai attīstībai, augšanai un koordināciju spēju pilnveidošanai. Bērniem ir labi attīstīti muskuļi, bet nespēj tos vēl kontrolēt. Bērniem ir vajadzība pēc lielas kustību aktivitātes un piedzīvojumiem. Bērniem ir tieksme pēc „dauzīšanās” - izplosīties, iztraktoties. Tai arī jābūt organizētai, savādāk bērnus grūti nomierināt un pievērst attīstošām darbībām (*Randoha, 2013*). Tāpēc darba autore izvēlas **kustību rotaļas**, lai bērni spētu efektīvāk adaptēties pirmsskolas izglītības iestādē un apvieno tās ar didaktiskām spēlēm, piemēram, kustību rotaļa „Ģeometriskās figūras”. Tāpat arī kustību rotaļu ar artikulācijas aparāta attīstības vingrinājumiem: „Vējš pūš lapas” (skat. 2.pielikumu 48.lpp.).

Sīžeta lomu rotaļas ar nelielu dalībnieku skaitu. Pirmsskolas pedagogs sekojot līdzi bērnu rotaļām var novērot kā bērns atspoguļo savus jaunveidojumu iespaidus, kas gūti klausoties pasakas, vērojot pieaugušos ģimenē, pirmsskolas izglītības iestādē, un tamlīdzīgi. Darba autore rosina bērnus piedalīties īsā teātra izrādē, lai bērni pastāstītu, ko iemācījušies atbilstīgi tēmai (skat. 4.4. apakšnodaļu 34.lpp.).

Pētījumā izmantotā rotaļu kopa, kas veicina bērnu spēju psihoemocionāli adaptēties tiek aprakstīta ceturtās nodaļas 4.4. apakšnodaļā (skat.4.4. apakšnodaļu 30.lpp).

Pētījums Jelgavas pilsētas pašvaldības X pirmsskolas izglītības iestādē par vidējās grupas 4 – 5 gadu vecu bērnu adaptēšanos

4.1. Pētījuma organizācija un raksturojums

Pētījuma mērķis: sekmēt bērnu psihoemocionālo adaptāciju pirmsskolas izglītības iestādē.

Pētījuma uzdevumi:

1. Veikt bērnu novērošanu apzinot psihoemocionālās adaptēšanās sākotnējo izpēti.
2. Izstrādāt un aprobēt rotaļas bērnu efektīvai psihoemocionālai adaptācijai pirmsskolas izglītības iestādē.
3. Veikt atkārtotu bērnu novērošanu.
4. Analizēt gūtos rezultātus.

Pētījuma metodes:

1. Pedagoģiskā novērošana.
2. Situāciju analīze.
3. Izmēģinājuma darbība.
4. Iegūto datu apstrāde un analīze.

Praktiskā darba pētījumi tika veikti Jelgavas X pirmsskolas izglītības iestādē, izmantojot izpētes metodes:

- Pedagoģisko novērošanu – novērojot vidējās grupas 4 – 5 gadu vecu bērnu psihoemocionālo adaptēšanos. Pedagoģiskā vērošana ir pirmsskolas pedagoga mērķtiecīgi plānota pētījuma metode (*Skujiņš, 2000*). Pedagoģiskais novērojums tika veikts, lai izzinātu 4 – 5 gadus vecu bērnu spēju psihoemocionāli adaptēties Jelgavas X pirmsskolas izglītības iestādē un pielietojot gūtās teorētiskās zināšanas no analizētās pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras par psihoemocionālās adaptēšanās veicināšanas iespējām. Lai pārliecinātos par iegūto informāciju un sasniegtu pētījuma mērķi, pētījums tika veikts no 2016. gada septembra līdz 2016. gada novembrim, ieskaitot. Septembrī tika veikta pirmā novērošana un novembrī atkārtota novērošana. Šajā laika periodā tika izstrādāts pētījuma teorētiskais un metodiskais pamatojums, apkopotas individuālas pieejas un uzdevumi ar, kuru palīdzību būtu iespējams sasniegt pētījuma mērķi un noteikt, kā tiek veicināta 4 - 5 gadus vecu bērnu psihoemocoionālā adaptēšanās pedagoģiskajā procesā. Vidējās grupas bērni tika novēroti dažādās situācijās (skat. 2.3. apakšnodaļā 20. lpp).

Pedagoģiskās novērošanas rezultāti un situāciju analīzes rezultāti tika apkopoti un analizēti tabulās un protokolā.

- Situāciju analīze – nozīmīgu pētījuma apstākļu, situāciju kopums, kāda procesa norises laikā, kas ir savstarpējās attiecībās ar vienu indivīdu vai indivīdu grupu (*Burkevica, 2006, Skujiņš, 2000*). Tātad darba autore analizē situāciju, apstākļu kopumu pirmsskolas izglītības iestādē bērna, bērnu psihoemocionālās adaptācijas perioda laikā.

4.2. Vidējās grupas bērnu raksturojums

Turpmākā darba ietvaros bērnu vārdi ir mainīti, lai ievērotu konfidencialitāti.

Pētāmajā bērnu vidējā grupā pirmsskolas izglītības iestādē ir 26 bērni, tai skaitā 11 meitenes un 15 zēni. 20 bērni pirmsskolas izglītības iestādē ir pirmo reizi, 3 bērni iepriekš ir apmeklējuši pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādi un psihoemocionālās adaptācijas laikā pastāvīgi kontaktējas tikai savā starpā, 2 bērni iepriekš ir apmeklējuši privāto pirmsskolas izglītības iestādi, kuri psihoemocionālās adaptācijas laikā pastāvīgi izraisa problēmas, jo Jānis vēlas būt vadonis izrīkojot Peteri agresīvi atņemt citam bērnam rotaļlietu. Jānis vēro bērnus un izvēlas savas līderības „upurus” un vienlaicīgi vēro pieaugušos grupā, lai viņu nepieķertu. To autore pamanīja, kad rūpīgi vēroja katra bērna uzvedību, reakciju, sadarbību ārpusnodarbību un rotaļu laikā. Jānis kādu laiku vēroja citus bērnus, tad piegāja vienam klāt un burtiski sekoja tam, visu laiku kaut ko čukstot bērnam ausī, bet tad, kad bērns neklausīja viņu, sadusmojās, apsēdās un turpināja vērot citus bērnus. Ļoti daudzi bērni izdarot, kādu nedarbu, attaisnojoties, visbiežāk atbild: „Jānis man teica tā darīt!”. Savukārt Pēteris bieži vien ar kādu sakaujas vai kādam iesit. Autorei radās iespaids, ka Pēteris slikti dzird, jo neatbild, pat nereaģē uz jautājumiem un nav acu kontakta, rotaļnodarbībās neiesaistās. Juris ir ieradies no privātās pirmsskolas iestādes, kurā runā tikai krievu valodā un šo triju mēnešu laikā ierodas reti, jo pastāvīgi slimo ar auss un kakla iekaisumiem. Ikreiz ierodoties grupā, iesākumā ir agresīvi noskaņots, vēlas darīt tikai to, ko pats izvēlas, gadās, ka dusmas izpaužas, grūstot krēslus vai pat galdu. Mūzikas nodarbībās nepiedalās, jo, pēc mammas domām, nepatīk pirmsskolas izglītības iestādes mūzikas skolotāja.

Pārējie 20 bērni ierodas tieši no mājām, tas ir, iepriekš nav apmeklējuši pirmsskolas izglītības iestādi.

Izpētot bērnu vecāku anketas, ko aizpilda vecāki, ierodoties pirmsskolas izglītības iestādē, autore secina, ka 10 bērnu tautība ir latvieši un ģimenē lieto latviešu valodu. Arī Juris pēc tautības ir latvietis, bet nesaprot un nerunā latviešu valodā. Pārējo 16 bērnu dzimtā valoda nav latviešu valoda, bet gan krievu valoda.

Novērojuma gaita atspoguļota novērojuma protokolā (skat. 4.pielikumu 51.lpp.). Pēc novērotā secina, ka bērni grupā nav sevišķi draudzīgi, ir skaļi, ļoti kustīgi, enerģiski, neprot dalīties, tāpēc bieži vien rodas konflikti. Autore ievēro arī to, ka bērnu izglītība un attīstība ir atbilstīga zemākam līmenim ne kā, tas ir noteikts vidējās grupas līmenim pirmsskolas izglītības mācību satura programmā (*Āboltiņa, Bula – Biteniece, 2000*). Bērni vairāk vēlas draiskoties nevis rotaļāties, un citi pat neprot rotaļāties. Dažas meitenes atdarina kaķēnus, Darja pat šņāc un skrāpējas, kā dusmīgs kaķis. Zēni rotaļlietas izmanto par šaušanas ieročiem un imitē šaušanu. Bērni parasti rotaļlietas izmētā un, kad traucē, izspārda, neprot kontrolēt savu uzvedību, ir nesavaldīgi, ja, ko grib panākt, izmanto savu spēku.

Vsevalods – ir diezgan agresīvs, vēlas citiem uzspiest savas domas, lai visi rīkojas tā, kā viņš grib, ja nepakļaujas, sāk kliegt, kauties un neverbālajā saskarsmē lieto rupjus/necenzētus vārdus. Kad zēns ir dusmīgs vai jūtas bezspēcīgs, viņš sāk histēriski kliegt un raudāt. Zēns labprāt vēlētos draudzēties ar Gabrielu, bet viņa nevēlas, jo viņš kaujās. Vsevalods rotaļnodarbībās nevēlas iesaistīties un traucē citus bērnus.

Aivaram piemīt impulsivitāte – ātri apvainojas, dusmojas. Ļoti vēlas draudzēties ar Jāni, Pēteri, Juri, Vsevalodu, bet Jānis vēlas, lai bērni ievēro tikai viņa izdomātos rotaļu noteikumus un tikai Jānis drīkst uzvarēt. Rezultātā, bieži vien, rodas konflikti, jo Aivars ir fiziski attīstītāks par Jāni. Aivars arī ātri apvainojas, klaigā un dusmās var izdarīt kādam pāri. Šādu rakstura īpašību dēļ bērni sāk Aivaru atstumt, nevēlas ar viņu rotaļāties un Aivars aizvien vairāk ir apmulsis, izraisot skaļus konfliktus.

Ivans un Aleksandrs ir neizlēmīgi, šaubās par sevi, savām spējām. Ivans ir jūtīgāks, ja kaut kas neizdodas, nespēj savaldīt emocionālo asaru izvirdumu. Savukārt Aleksandrs, ja kaut kas neizdodas, ļoti pārdzīvo, nevēlas darbu turpināt un vispār nevēlas atrasties pirmsskolas izglītības iestādē. Aleksandram ir sava auklīte, kas pēc pusdienām bērnu aizved no iestādes.

Aleksejs pirmsskolas izglītības iestādē jūtas nedroši, nespēj pārvarēt bailes no citiem bērniem, cenšas no bērniem izvairīties, bet tai pašā laikā vēlas iepazīties ar citiem. Viņu interesē jaunā, attīstošā vide grupā, bieži vien rotaļājas viens Matemātikas un Valodas centros.

Edgars ir kluss bērns un savas emocijas neizrāda, ja ar viņu draudzējas, viņš arī draudzējas, ja rotaļā nepieņem, viņš atrod citu nodarbi. Autore, vērojot šo bērnu, saprot, ka Edgars pārdzīvo, ja, kas neizdodas, lai gan neizrāda to. Bērns ir centīgs.

Janai piemīt spītība un greizsirdība. Viņai grupā ir divi draugi, ar citiem meitene nevēlas draudzēties, tikai ar Ievu un Kasparu. Trijātā ir grūti draudzēties, Jana paliek greizsirdīga, ātri apvainojas, tāpēc bieži izceļas konflikts. Janai sadarbojoties ar bērniem, ir vieglāk izrādīt agresiju, nevis mācīties risināt konfliktus. Ja, darbojoties rotaļnodarbībā, kaut kas neizdodas,

meitene ātri sadusmojas un iespītējas - saraujas, sabožas un nedara vairs neko, tā sēž un dusmojas.

Iļjam, Olgai, Nadeždai un Gaļinai ierašanās pirmsskolas izglītības iestādē ir dziļš emocionāls pārdzīvojums. Bērni labprātāk, kaut kur paslēptos, lai viņus neviens neredzētu. Autore bērņus ļoti labi saprot, jo justos tāpat, ja būtu aizvesta un atstāta pie cilvēkiem, kuri runā svešā valodā. Nadežda, pirmo reizi ienākot grupā, paslēpās stūrī un skaļi kļiedza, nevilka nost savu cepuri. Gaļina sāk raudāt, jau tikai no tā, ja kāds bērns atradās par tuvu.

Visi bērņi izskatās apjukuši un vēl jo vairāk nobijušies no pašu radītā trokšņa un jucekļa. Šajā gadījumā autorei bija ātri jāreaģē uz katra bērņa vajadzībām, jāspēj sniegt efektīvu palīdzību, lai bērņi nejustu tik lielu diskomfortu un iemācītos, ka jaunais var būt pieņemams, interesants un arī izglītojošs.

4.3. Bērņu psihoemocionālā adaptēšanās sākotnējā izpēte

Lai bērņi varētu ātri atgūties un efektīvi adaptēties pirmsskolas izglītības iestādē, viņiem nepieciešama palīdzība tagad. Darba autore izstrādāja novērošanas kritērijus, lai apzinātu bērņu adaptēšanos pirmsskolas izglītības iestādē, īpašu uzmanību pievēršot bērņu uzvedībai. Pirmsskolas izglītības iestādes vidējās grupas bērņi tika vēroti 2016. gada septembrī pēc novērošanas kritērijiem un rādītājiem (skat. 2.3. apakšnodaļu 20.lpp.).

Novērošanas rezultāti tiek atspoguļoti tabulā (skat. 4.1. tabulu 29.lpp.).

Apkopotie vidējās grupas novērošanas rezultāti norāda, ka bērņi izjūt bailes un spriedzi, svešā vidē un vienaudžu sabiedrībā, bērņi ar grūtībām atvadās no vecākiem. Pēc novērojuma darba autore apkopo atziņas, ko tālākajā darba gaitā apraksta.

Bērņu atvadas no vecākiem septembrī. Septembra mēnesī 4 bērņi, no vecākiem atvadoties neizjūt prieku. 20 bērņi ļoti reti atlaiž vecākus, bet vienalga vēl ir nesapratnē, kādēļ viņiem šeit jāpaliek. Tikai 2 bērņi bieži grupā ierodas ar prieku un priecīgi atvadās no vecākiem. Autore secina, ka grupā nav tādu bērņu, kas vienmēr ar prieku atvadītos no vecākiem.

Bērņu iesaistīšanās rotaļās septembrī. Septembra mēnesī 7 bērņi neiesaistās ne rotaļnodarbībās, ne arī rotaļās. 7 bērņi iesaistās bieži, bet pārējie 12 bērņi pārsvarā cenšas izvairīties no sadarbības un piedalīties aktīvās darbībās.

Grupās noteikumu ievērošana septembrī. Pirmsskolas izglītības iestādes vidējā grupā pirmsskolas pedagogs seko līdzī bērņu uzvedībai, lai viņi nesavainotu un neapdraudētu sevi un citus vienaudžus, tāpēc bērņi mācās ievērot grupas noteikumus. Septembra mēnesī 3 bērņi

4.1. tabula. Bērnu novērošana septembrī pirmsskolas izglītības iestādē

N. p. k.	Bērnu vārdi	Pozitīvas atvadas no vecākiem	Iesaistās rotaļās	Ievēro grupas noteikumus	Emocionāli līdzsvarots	Draudzīgs	Apmeklējums (slimo)	Kopā
1.	Jānis	2	2	3	2	3	4	16
2.	Pēteris	2	3	2	2	3	4	16
3.	Juris	2	3	2	2	3	2	14
4.	Darja	1	1	1	1	1	3	8
5.	Vsevalods	2	2	2	2	2	4	14
6.	Gabriela	2	3	2	2	3	3	15
7.	Ivans	2	2	3	2	3	3	15
8.	Aleksandrs	2	2	3	2	2	3	14
9.	Olga	2	1	2	1	2	3	11
10.	Iļja	2	1	2	1	1	3	10
11.	Jana	2	2	2	2	2	4	14
12.	Ieva	3	3	2	3	3	4	18
13.	Kaspars	3	3	2	2	3	3	16
14.	Nadežda	1	1	1	1	1	3	8
15.	Aleksejs	2	1	2	1	1	3	10
16.	Gaļina	1	1	1	1	1	3	8
17.	Edgars	2	2	2	2	3	2	13
18.	Aivars	2	2	2	2	3	3	14
19.	Līga	2	3	3	2	3	2	15
20.	Sebastians	2	3	2	3	3	2	15
21.	Dimitrijs	2	2	2	2	3	3	14
22.	Paula	1	1	2	2	2	3	11
23.	Germans	2	2	2	2	3	4	15
24.	Evelīna	2	2	2	2	3	4	15
25.	Artūrs	2	2	2	2	2	3	13
26.	Dana	2	2	2	2	1	2	11
	Kopā	50	52	53	48	60	80	343

nekad neievēro grupas noteikumus, 12 bērni reti kad ievēro un 4 bērni cenšas ievērot grupas noteikumus.

Bērnu emocionālā līdzsvarotība grupā septembrī. Bērniem grupā bieži var novērot garastāvokļa maiņas, citi klieudz, citi raud, bet citi cenšas negadīties aktīvākajiem bērniem ceļā vai cenšas atrast vietu, kur var pabūt vieni. Tā kā grupā ir 26 bērni, tas neizdodas, tāpēc satraukti sēž savās vietās pie galdiem. Apkopotie vidējās grupas novērošanas rezultāti par bērnu emocionālo līdzsvarotību grupā, psihoemocionālās adaptācijas sākumā, salīdzinoši ir viszemākie kritēriji.

Grupā starp vienaudžiem nekad nespēj savaldīties un jūtas ļoti slikti 6 bērni. 18 bērni ir ļoti kustīgi, uzbudināti un reti spēj savaldīties. Savukārt bieži spēj savaldīties un izteikt savas jūtas tikai 2 bērni.

Vai bērni ir draudzīgi septembrī. Pēc visa iepriekš vērotā un pēc apkopotajiem rezultātiem darba autore atzīst, ka bērni kļūst draudzīgāki un tas sekmē bērnu psihoemocionālo adaptēšanos grupā.

Bērni izrāda iniciatīvu draudzēties ar citiem, lai gan tas vēl neizdodas gūtās spriedzes un baiļu dēļ. Grupā 14 bērniem bieži izdodas izradīt draudzību, 6 bērniem izdodas retāk, bet 6 bērni ir pārāk nobijušies un neizrāda vēlēšanos ar kādu draudzēties.

Bērnu apmeklējums septembrī. Bērnu apmeklējums tiek atspoguļots grupas žurnālā katru dienu, ko aizpilda pirmsskolas pedagogs. Septembrī 7 bērni rotaļnodarbības apmeklē regulāri, tas ir, neslimo, 14 bērni rotaļnodarbības apmeklē bieži – dažreiz slimo, bet 5 bērni biežāk slimo, nekā ierodas pirmsskolas izglītības iestādē. Šie rādītāji salīdzinoši ar citiem kritērijiem ir visaugstākie.

Apkopojot bērnu novērošanu septembrī, darba autore secina, ka visgrūtāk grupā adaptējas Darja, Nadežda, Gaļina, Ilja, Aleksejs, Olga, Paula, Dana, Edgars un Artūrs, un turpmākajā bērnu psihoemocionālajā adaptēšanā īpaša vērība pievēršama bērnu emocionālajai līdzsvarotībai, atvadām no vecākiem, ieinteresēt iesaistīties rotaļās un ievērot grupas noteikumus kritērijiem.

4.4. Rotaļu kopa psihoemocionālās adaptēšanās sekmēšanai

Lai bērni spējai **viegli adaptētos** pirmsskolas izglītības iestādē, pamatojoties uz vidējās grupas bērnu psihoemocionālās adaptēšanās sākotnējo izpēti, pirmsskolas izglītības iestādē darba autore izstrādā rotaļu kopu ar konkrētiem uzdevumiem, kuri sevī ietver tos adaptēšanās kritērijus, kuri bērniem vēl nav pietiekami. Rotaļu kopas plānā (skatīt 4.2. tabulu 31.lpp.) ietilpst sižeta lomu un kustību rotaļas, kas apvienotas arī ar spēlēm.

Rotaļu kopā apkopotas citu autoru rotaļas, ko darba autore modificē atbilstīgi savam pētījumam.

Rotaļu kopa paredzēta vienam mēnesim. Darba autore iecerējusi to īstenot gan nodarbībās, gan ārpusnodarbību laikā, kā, piemēram, brīvas izvēles un kustību rotaļas, gan pēc nepieciešamības, piemēram, „Lielais apskāviens”. Rotaļu kopa sākotnēji bija organizēta ar deviņām rotaļām, bet izmēģinājuma darbības laikā, vērojot bērnu darbības un atklājot bērnu intereses, tika ieviesta vēl rotaļas, piemēram, rotaļas lielās motorikas attīstībai, brīvās izvēles rotaļas un sižeta lomu rotaļa „Es bērnodārzā”.

4.2. tabula. Rotaļu kopas plāns psihomemocionālās adaptēšanās sekmēšanai

N.p. k.	Rotaļa	Uzdevumi	Paredzamais rezultāts
1.	Iepazīšanās rotaļa	<ul style="list-style-type: none"> • Veicināt bērna uzticēšanos; • Vingrināties ikdienā sasveicināšanos; • Gūt pozitīvas emocijas apmeklējot pirmsskolas izglītības iestādi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bērns jūtas gaidīts, saņem īpašu uzmanību. • Veicināt pozitīvas atvadas no vecākiem. • Attīstīt prasmi sasveicināties.
2.	„Grupas noteikumi”	<ul style="list-style-type: none"> • Attīstīt uzmanību; • veicināt koncentrēšanās spēju attīstību; • veicināt pastāvību un domāšanu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Veicināt bērnu apziņu būt piederīgam grupā. • veidot prasmi ievērot grupas noteikumus. • Veidot prasmi sadarboties.
3.	„Es bērnodārzā”	<ul style="list-style-type: none"> • Attīstīt vēlmi iesaistīties rotaļās; • attīstīt uzmanības noturību un iztēli; • attīstīt spēju patstāvīgi rast kontaktu ar citiem bērniem; 	<ul style="list-style-type: none"> • Gūt pozitīvas emocijas. • Ieinteresēt bērnus. • Gūt pozitīvu priekšstatu par pirmsskolas izglītības iestādi un nodarbībām.
4.	Brīvas izvēles rotaļas	<ul style="list-style-type: none"> • Sekmēt uzmanības noturību un līdzdarboties rotaļās; • attīstīt vēlmi iesaistīties rotaļās, nodarbībās un iniciatīvas izpausmi; • attīstīt spēju patstāvīgi rast kontaktus ar citiem bērniem. 	<ul style="list-style-type: none"> • Veicināt bērnos interesi par grupā esošajām lietām, rotaļlietām un attiecīgi tās pielietot, veicināt izpratni par drošību un notikumu ievērošanu. • veicināt pozitīvu emocionālo pieredzi saskarsmē un būt draudzīgiem. • Veicināt bērniem justies brīvi un nepiespiesti ievērojot noteikumus,
5.	Rotaļas lielās motorikas	<ul style="list-style-type: none"> • Veidot izpratni par disciplīnas nozīmi; • attīstīt spēju līdzpārdzīvot un veidot emocionālo pieredzi; 	<ul style="list-style-type: none"> • Veicināt bērniem justies un izrādīt prieku, atbrīvoties no spriedzes ievērojot drošības

	attīstībai	<ul style="list-style-type: none"> • vingrinās vārdiski risināt konfliktsituācijas. 	<p>noteikumus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Veicināt empātiju vienam pret otru un būt pieklājīgiem.
6.	Rotaļas pozitīvas pieredzes paplašināšanai	<ul style="list-style-type: none"> • Attīstīt uzmanības noturību un domāšanu; • rosināt klausīties un saklausīt citu teikto; • vingrināties iegūtās zināšanas pielietot praksē/situācijās. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gūt pozitīvas emocijas un vēlmi apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi. • Rosināt bērnus komunicēt vienam ar otru izmantojot valodu.
7.	Sadarbībai ar krievvalodīgiem bērniem	<ul style="list-style-type: none"> • Sekmēt pozitīvu emociju pārdzīvojumu; • veicināt bērnu apziņu būt piederīgam grupā; • sekmēt iesaistīšanos rotaļās. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gūt pozitīvas emocijas un vēlmi apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi. • Rosināt bērnus komunicēt vienam ar otru izmantojot valodu. • Sekmēt pozitīvu attieksmi pret latviešu valodu un rosināt vēlmi mācīties to.
8.	Rotaļas ar mīļmantiņu	<ul style="list-style-type: none"> • Iepazīties un izprast savas jūtas, emocijas; • veidot paškontroli pār savām emocijām; • rosināt vēlmi būt noderīgam un sekmēt iesaistīšanos rotaļās. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gūt pozitīvas emocijas un vēlmi apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi. • Veicināt empātiju vienam pret otru un būt pieklājīgiem, dalīties ar rotaļlietām. • Gūst priekšstatu par dusmām un kā no tām atbrīvoties ievērojot grupas noteikumus un drošību.
9.	Dzimšanas dienas svinības	<ul style="list-style-type: none"> • Veidot pozitīvu attieksmi vienam pret otru; • veicināt labvēlīgas savstarpējās attiecības; • veidot prasmi emocionāli iepriecināt otru. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gūt pozitīvas emocijas un vēlmi apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi. • Veicināt empātiju vienam pret otru un būt pieklājīgiem. • Veicināt bērniem justies un izrādīt prieku, atbrīvoties no spriedzes ievērojot drošības noteikumus.
10.	„Lielais	<ul style="list-style-type: none"> • Sekmēt izjust rūpes par sevi un atbalstu grupā; 	<ul style="list-style-type: none"> • Gūt pozitīvu attieksmi pret sevi savām

	apskāviens”	<ul style="list-style-type: none"> • veicināt izprast savas vajadzības un izteikt savas jūtas; • sekmēt iniciatīvas izpausmi. 	vajadzībām. <ul style="list-style-type: none"> • Attīstīt prasmi izteikt savas jūtas un, ja nepieciešams, lūgt pēc palīdzības
11.	Kustību rotaļu virkne	<ul style="list-style-type: none"> • Sekmēt pozitīvu emociju pārdzīvojumu; • attīstīt prasmi pārvaldīt un koordinēt savas kustības; • attīstīt prasmi ievērot noteikumus; • veidot prasmi kontrolēt savu uzvedību, attīstīt paškontroli. 	<ul style="list-style-type: none"> • Apmierināt bērnu vajadzību pēc kustībām, veicināt fizisko attīstību un attīsta bērnu gribu un emocionālo līdzsvarotību. • Attīsta prasmi ievērot noteikumus un drošību. • Rada vēlmi apmeklēt grupu un bez nepatīkamiem pārdzīvojumiem atvadīties no vecākiem.
12.	„Lūdzu un paldies”	<ul style="list-style-type: none"> • Attīstīt prasmi būt iejūtīgiem un iecietīgiem citam pret citu; • vingrināties lietot pieklājības vārdus un komplimentus; • vingrināties sadarboties savā starpā. 	<ul style="list-style-type: none"> • Veicināt empātiju vienam pret otru un būt pieklājīgiem. • Attīsta prasmi draudzēties. • Veicina pozitīvas atvadas no vecākiem.

Rotaļu kopas plāna apjoma dēļ darba turpmākajā saturiskajā izklāstā darba autore detalizētāk aprakstīs un analizēs „Es bērnodārzā” sižeta lomu rotaļas norisi.

Sākotnēji tā nebija paredzēta kā rotaļa, bet kā uzskate tēmai: „Es bērnodārzā” ar divām lomām. Viena pedagogam, kas izspēlēs bērna līdera lomu un otra – Pēterim, lai pievērstu zēna uzmanību un sekmētu viņa psihoemocionālo adaptēšanos grupā. Kā arī, lai piesaistītu pārējo bērnu uzmanību un ieinteresētu rotaļnodarbībām. Uzskates/izdales materiāls tika izgatavots, ņemot vērā zēnu intereses. Viņiem patīk dažādi transportlīdzekļi. Kāds vecāks atnesa tapetes pārpalikumus, uz kurām attēlotas dažāda izmēra un krāsu sporta formulas. Šo ielaminēto metodisko materiālu var izmantot gan matemātikā, gan sižeta lomu rotaļās, katru reizi improvizējot atbilstīgi esošajai situācijai. Tā pārtapa par rotaļu, kad bērni izteica vēlēšanos izspēlēt šīs lomas.

Nosaukums: Es bērnodārzā

Mērķis: Sekmēt pozitīvu priekšstatu par pirmsskolas izglītības iestādi, rotaļnodarbībām un rosināt pozitīvu emociju izpausmi.

Uzdevumi:

1. Attīstīt vēlmi iesaistīties rotaļās.

2. Attīstīt uzmanības noturību un iztēli.
3. Attīstīt spēju patstāvīgi kontaktu ar citiem bērniem.
4. Gūt/izrādīt pozitīvas emocijas.

Rotaļas gaita:

Pirmsskolas pedagoga aicina bērnus sameklēt sev pāri lomu spēlei. Rosina bērnus uzmanīgi klausīties citu teiktajā un gaidīt savu kārtu, kad varēs uzstāties ar sporta formulām aiz aizslietņa kā īstā leļļu teātrī. Bērniem dota iespēja izspēlēt sižeta lomu rotaļā savas domas par grupā notiekošo, kas patīk, kas nepatīk, vingrinoties formulēt un argumentēt tās. Pedagoģs, pēc nepieciešamības, uzdod jautājumus, lai palīdzētu bērniem izteikties.

Pirmsskolas pedagoga un Pētera izspēlētā sižeta lomu rotaļa. Leļļu teātrī varoņi ir 2 vienāda lieluma metodiskā materiāla sporta mašīnas.

1.formula (Pēteris): spēlējoties brauc uz priekšu.

2.formula cenšas 1. Noķert un sauc: „Ei, sīkais, kur Tu tā steidzies?”

1.formula: „Uz bērnudārzu!”

2.formula: „Beidz, ejam es Tev iemācīšu kauties!”

1.formula: „Negribu!”

2.formula: „Tad ejam kādam sadosim?”

1.formula: „Tas nav labi!”

2.formula: „Kā nav labi? Kā Tu to vari zināt?”

1.formula: „To bērnudārzā māca!”

2.formula: „Tiešām! Ko vēl tur māca?”

1.formula: „Kas ir labi! Lasa interesantas grāmatas, daudz rotaļājamies, kā uzvesties, lai būtu daudz draugu!”

2.formula: „Oho! Vai visi tur var spēlēties?”

1.formula: „Jā!”

2.formula: „Vai es arī?”

1.formula: „Jā!”

2.formula: „Tad ejam kopā!”

Sižeta lomu rotaļas „Es bērnudārzā” analīze:

Leguvums:

1. Rotaļa radās pēc bērnu iniciatīvas.
2. Autore sāka bērniem vairāk uzticēties un ņemt vērā viņu vajadzības.
3. Radās uzticība un sadarbība no Pētera.

Sasniegumi.

1. Bērni vienojās vienotā darbībā, sadarbojoties pa pāriem.
2. Mazinājās emocionālā spriedze.
3. Bērniem radās interese par rotaļām, nodarbībām.
4. Pārsvarā visi bērni pamazām sāka uzticēties un iesaistīties rotaļās.
5. Bērni kļuva emocionāli brīvāki un sāka izpaust savas jūtas.

Vājās puses.

1. Grūtības sagādāja bērnu nedisciplinētība.
2. Regulāri jāaiizrāda vieniem un tiem pašiem bērniem par traucēšanu.
3. Daži bērni tomēr nepiedalījās.

Visu laiku atkārtojot vienu un to pašu rotaļu, bērni zaudē interesi, tāpēc autore *maina rotaļas* uzskates materiālu un oktobrī turpina bērnus rosināt uz jūtu izpausmi, ar mīļmantiņām izspēlējot sižetu lomas.

Oktobra mēnesī autore turpina novērot bērnus un organizē rotaļnodarbības atbilstīgi bērnu vajadzībām, spējām un vidējās grupas programmas mācību līmenim. Pirmsskolas pedagogs izvērtē pieņemtos lēmumus. Sadarbībā ar kolēģi katram bērnam tiek ieviesta Uzslavu un Labo darbu grāmatiņa. Tajās tiek ielīmētas uzlīmes, kuras bērni nopelna par sasniegumiem vai arī tiek piešķirtas, lai motivētu bērnus darboties un veicinātu viņus atbilstīgi uzvesties, ievērojot grupas noteikumus. Novērojot bērnus, autore secina, ka vienlaicīgi neizdodas kvalitatīvi veikt savus pienākumus un ievērot visus bērnus grupā. Rezultātā daži bērni vēl cenšas izvairīties sadarboties, bet citiem aktīvākiem bērniem kļūst garlaicīgi rotaļnodarbībās. Tāpēc, lai uzlabotu pedagoģiskā procesa kvalitāti un bērnu psihoemocionālo adaptēšanos pirmsskolas izglītības iestādē, autore piedāvā aktīvākiem bērniem uzņemties palīga pienākumus ar jaunās lomas nosaukumu Centra kapteinis. Piemēram, Ieva ir Dabas centra Kapteine un palīdz bērniem sadarboties komandā, palīdz izskaidrojot uzdevumu citiem bērniem, ja nepieciešams, seko līdzi, lai katra lieta būtu nolikta tai paredzētajā vietā, lai bērni sakārtotu savu darbavietu. Par šo, ļoti atbildīgā darba paveikšanu, var nopelnīt 2 uzlīmes, pēc bērna izvēles.

Kasparam bieži gadās izraisīt konfliktus. Sarunājoties ar vecākiem, atklājas, ka Kasparam patīk būt par policistu un rotaļāties ar policijas rotaļu auto, ka mājās zēns arī ir agresīvi noskaņots, tādēļ autore sadarbībā ar vecākiem ieceļ Kasparu par „grupas policistu”. Viņam jāseko līdzi kārtībai grupā un galvenais kā policists jārāda citiem labs piemērs uzvedībā. Vecāki papildus izskaidro policista pienākumus un kopīgi ar Kasparu izveido policista emblēmu kā pazišanās zīmi.

Pēc vērojumiem darba autore secina, ka bērniem visgrūtāk ir pirmdienās, jo mājās ir katrai ģimenei savs dienas ritms, un grūtības sagādā atgriezties pirmsskolas izglītības iestādes dienas ritmā pēc brīvdienām. Juris kļuvis vēl agresīvāks, ja neizdodas izvairīties un tomēr tiek lūgts ieverot „drošā pieskāriena” noteikumus, tad zēns izvēlas bērna krēslu par mešanas priekšmetu, atsakās piedalīties rotaļnodarbībā un rezultāta neierodas pirmsskolas izglītības iestādē slimības dēļ.

Autore turpina novērot bērnus, pēta viņu uzvedības pārmaiņas cēloņus. Sadarbojoties ar vecākiem, cenšas pēc iespējas efektīvāk palīdzēt bērniem izprast sevi, kāpēc viņi tā rīkojas, uzdotot netiešus jautājumus. Rosina bērnus padomāt par radušos problēmu un kā to varētu atrisināt (bez kliegšanas, mešanas, speršanas vai sišanas citiem bērniem). Rosina izrādīt līdzjūtību, mīlestību, būt draudzīgiem, izpaust savas jūtas vienlaicīgi attīstot savu gribu un mācīties kontrolēt savas negatīvās izpausmes ar rotaļas palīdzību.

4.5. Bērnu psihoemocionālās adaptēšanās atkārtota izpēte un iegūto rezultātu analīze

Darba autore novembrī veic atkārtotu vidējās grupas bērnu novērošanu pēc iepriekšējiem kritērijiem (skat. 2.3. apakšnodaļā), gūtie rezultāti tiek atspoguļoti tabulā (skat. 4.3. tabulu 37.lpp.).

Apkopotie novērošanas rezultāti ievērojami uzlabojušies. Lai gan vēl ir bērni, kuri izjūt bailes un/vai spriedzi, ierodoties pirmsskolas izglītības iestādē, tāpēc, ka īslaicīgi slimo un viņiem sagādā grūtības daudzo vienaudžu sabiedrība, pārsvarā bērni brīvi atvadas no vecākiem.

Bērnu atvadas no vecākiem. Novembra mēnesī bērni jau pozitīvāk izprot vecāku rīcību un vairs tik ļoti nepārdzīvo, 13 bērni vispār nepārdzīvo, bet pārējie 13 vēl dažreiz labāk vēlētos sekot vecākiem nevis palikt grupā. Autore arī nevēlas panākt, lai bērni aizmirstu vecākus, kamēr atrodas grupā, bet gan, respektē bērnu vajadzības un viņu individualitāti, lai bērni efektīvi adaptētos pirmsskolas izglītības iestādē.

Bērnu iesaistīšanās rotaļās novembrī. Dana vēl kautrējas un reti aktīvi piedalās rotaļās vai rotaļnodarbībās, labprātāk meitene vēro citus bērnus, sēžot malā. 14 bērni iesaistās bieži, bet 11 bērni piedalās vienmēr un ar prieku.

Grupās noteikumu ievērošana novembrī. Kopīgi izveidotie grupas noteikumi veicināja bērnu domāšanu un izpratni par noteikumu jēgu un drošību, kā arī drošo pieskārienu. 12 bērni noteikumus ievēro vienmēr, 14 bērni dažreiz vēl piemirst. Pat pieaugušie kādreiz izvairās ievērot noteikumus.

4.3. tabula. Bērnu novērošana novembrī pirmsskolas izglītības iestādē

N. p. k.	Bērnu vārdi	Pozitīvas atvadas no vecākiem	Iesaistās rotaļās	Ievēro grupas noteikumus	Emocionāli līdzsvarots	Draudzīgs	Apmeklējums (slimo)	Kopā
		09. / 11.	09. / 11.	09. / 11.	09. / 11.	09. / 11.	09. / 11.	09. / 11.
1.	Jānis	2 / 4	2 / 3	3 / 3	2 / 3	3 / 3	4 / 4	16 / 20
2.	Pēteris	2 / 4	3 / 4	2 / 3	2 / 4	3 / 4	4 / 4	16 / 23
3.	Juris	2 / 3	3 / 3	2 / 3	2 / 3	3 / 4	2 / 2	14 / 18
4.	Darja	1 / 3	1 / 3	1 / 4	1 / 2	1 / 3	3 / 3	8 / 18
5.	Vsevalods	2 / 3	2 / 3	2 / 3	2 / 3	2 / 4	4 / 4	14 / 20
6.	Gabriela	2 / 3	3 / 3	2 / 3	2 / 3	3 / 4	3 / 4	15 / 20
7.	Ivans	2 / 4	2 / 4	3 / 4	2 / 4	3 / 4	3 / 4	15 / 24
8.	Aleksandrs	2 / 3	2 / 4	3 / 4	2 / 4	2 / 4	3 / 4	14 / 23
9.	Olga	2 / 3	1 / 3	2 / 4	1 / 3	2 / 4	3 / 4	11 / 21
10.	Ilja	2 / 3	1 / 3	2 / 4	1 / 3	1 / 4	3 / 4	10 / 21
11.	Jana	2 / 4	2 / 4	2 / 4	2 / 4	2 / 4	4 / 4	14 / 24
12.	Ieva	3 / 4	3 / 4	2 / 4	3 / 4	3 / 4	4 / 4	18 / 24
13.	Kaspars	3 / 4	3 / 4	2 / 3	2 / 4	3 / 4	3 / 4	16 / 23
14.	Nadežda	1 / 4	1 / 4	1 / 4	1 / 3	1 / 4	3 / 3	8 / 22
15.	Aleksejs	2 / 4	1 / 3	2 / 4	1 / 3	1 / 4	3 / 4	10 / 22
16.	Galina	1 / 3	1 / 3	1 / 4	1 / 3	1 / 4	3 / 4	8 / 21
17.	Edgars	2 / 4	2 / 4	2 / 4	2 / 3	3 / 4	2 / 2	13 / 21
18.	Aivars	2 / 3	2 / 3	2 / 3	2 / 3	3 / 3	3 / 2	14 / 17
19.	Līga	2 / 4	3 / 4	3 / 4	2 / 4	3 / 4	2 / 3	15 / 23
20.	Sebastians	2 / 3	3 / 4	2 / 3	3 / 4	3 / 4	2 / 3	15 / 21
21.	Dimitrijs	2 / 4	2 / 3	2 / 3	2 / 4	3 / 4	3 / 3	14 / 21
22.	Paula	1 / 3	1 / 3	2 / 3	2 / 3	2 / 4	3 / 3	11 / 19
23.	Germans	2 / 4	2 / 3	2 / 3	2 / 4	3 / 4	4 / 4	15

								/ 20
24.	Evelīna	2 / 4	2 / 3	2 / 3	2 / 4	3 / 4	4 / 4	15 / 22
25.	Artūrs	2 / 3	2 / 4	2 / 3	2 / 3	2 / 4	3 / 3	13 / 20
26.	Dana	2 / 3	2 / 2	2 / 3	2 / 3	1 / 3	2 / 2	11 / 16
	Kopā	50 / 91	52 / 88	53 / 90	48 / 88	60 / 100	80 / 89	343 / 546

Bērnu emocionālā līdzsvarotība grupā novembrī. Bērniem grupā vairs nav novērotas krasās garastāvokļa maiņas. Viņi sāk izradīt citiem mīlestību un kaut vai garām skrienot, bet tomēr cenšas otram pateikt kaut ko jauku. Darja vēl neizrāda savas jūtas un dažreiz vēl šņāc uz kādu bērnu. 14 bērni jūtas daudz labāk un biežāk ir vērojama bērnu pozitīvā attieksme pret sevi, citiem cilvēkiem un lietām. 11 bērni grupā jūtas brīvi, droši un izrāda iniciatīvu grupas ikdienā.

Vai bērni ir draudzīgi novembrī. Bērni grupā ir draudzīgi. 23 bērni ir aktīvi un sadarbojas savā starpā, blakus rotaļu laukumā sāk iepazīties ar citiem bērniem. 3 bērni arī ir draudzīgi, tikai dažreiz dažādu iemeslu dēļ labprātāk rotaļājas vieni.

Bērnu apmeklējums novembrī. Novembra mēnesī regulāri pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 15 bērni, 7 bērni apmeklē bieži, bet reti apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi 4 bērni, sakarā ar biežu slimošanu

Apkopojot iegūtos rezultātus novērojot bērnus no septembra līdz novembrim tiek iegūtas bērnu adaptēšanās pakāpes (skat.2.3. apakšnodaļu). Apkopotie rezultāti iegūti salīdzinot vērojumus no sākotnējā vērojuma rezultātiem un atkārtotā vērojuma rezultātiem (skat. 4.4. tabulu 39.lpp.).

Tā kā bērni pirmsskolas izglītības iestādē pirmo reizi ir ieradušies 4 – 5 gadu vecumā, ne kā prognozē autori izpētītajā literatūrā, kas ir, 1,5 – 2 gadu vecumā, tad darba autore veltīja bērniem daudz vairāk uzmanību un rūpes, lielu pacietību un sapratni. Autore respektēja katra bērna personību un pievērsa bērnu uzmanību ar uzslavām, labiem vārdiem, nevis ar aizrādījumiem vai bāršanos. Rādot bērniem piemēru, arī bērni vairs nelieto svešvārdus, bet gan lieto laipnos vārdus. Bērni pilnveido savas draudzības iemaņas, konflikti ir retāk, pārsvarā pirmdienās un, kad grupā vienlaicīgi ir vairāk par 15 bērniem. Bērni izprot grupas noteikumus, piemēram, Rīta apļa laikā sākas skaļas debates par tēmu, pieceļas Pēteris un kliez: „Es neko nedzirdu!” Kad pārējie piekļust, Pēteris turpina: „Vai tad jūs nezināt – kad viens runā pārējie klausās!”

Psihoemocionālais adaptācijas periods ir noritējis veiksmīgi, jo vidējā grupā nav neviena bērna, kam būtu nopietnas problēmas ar veselību, tāpēc darba autore secina, ka **smaga adaptēšanās** nav nevienam bērnam.

4.4.tabula. Bērnu adaptēšanās pakāpes pirmsskolas izglītības iestādē

N. p. k.	Bērnu vārdi	Viegla adaptēšanās	Vidēja adaptēšanās	Smaga adaptēšanās
1.	Jānis	X		
2.	Pēteris	X		
3.	Juris		X	
4.	Darja		X	
5.	Vsevalods	X		
6.	Gabriela	X		
7.	Ivans	X		
8.	Aleksandrs	X		
9.	Olga	X		
10.	Iļja		X	
11.	Jana	X		
12.	Ieva	X		
13.	Kaspars	X		
14.	Nadežda	X		
15.	Aleksejs		X	
16.	Gaļina	X		
17.	Edgars		X	
18.	Aivars	X		
19.	Līga	X		
20.	Sebastians	X		
21.	Dimitrijs	X		
22.	Paula	X		
23.	Germans		X	
24.	Evelīna	X		
25.	Artūrs		X	
26.	Dana	X		

Vidēja adaptēšanās ir Jurim un Edgaram, viņi bieži slimo un lēnām atveseļojas. Darja – savas jūtas neizpauž, bet imitē un uzvedas, kā kaķis, ir draudzīga, bet tomēr vēl cenšas izvairīties no sadarbības ar vienaudžiem. Ilja – izvairās no skaļām rotaļām, kad, viņaprāt, ir pārāk skaļš sāk raudat un apsēžas savā vietā pie galda. Novembra mēnesī saslima, ārsti noteica diagnozi alerģija, kas saistīta ar somatiskām problēmām. Iljam – izstrādāta atsevišķa ēdienkarte, ko īsteno pirmsskolas izglītības iestādes ēdināšanas firma. Aleksejs – cenšas pārvarēt savas bailes no bērniem, grūtāk ir tad, ja grupā ir vairāk par 15 bērniem, par to runāt vēl nevēlas, bet mamma atklāj, ka Aleksejs baidās no Jāņa, naktīs kliec, un slikti guļ.

Germans – atsakās ēst ēdināšanas firmas gatavoto ēdienu, novembra beigās situācija nedaudz mainās, brokastīs ēd tikai maizi, pusdienās kartupeļus, griķus vai makaronus bez mērces un salātiem, launagā tikai maizi vai miltu izstrādājumus. Germana mamma arī sūdzas par Jāni, jo, kad izvēlas apģērbu, tad tiek izvēlēts tikai tas apģērbs par, kuru Jānis nesmiesies.

Artūrs – septembrī nervozi riņķoja pa grupu. Spriedze gan ir mazinājusies, bet vēl saglabājas, kad grupā ir daudz bērnu. Mamma stāsta par darbībām mājās, kas liecina, ka Artūrs atdarina Jāni, bet grupā cenšas izvairīties no tieša kontakta ar Jāni.

Viegla adaptēšanās ir novērota 19 bērniem. Viens no tiem ir arī Jānis – bet ņemot vērā bērna manipulatīvās spējas un pārrunājot situācijas ar vecākiem, tiek pieņemts lēmums sadarboties ar pirmsskolas izglītības iestādes psihologu. Pēc autores domām, Jānis kopē kāda skolas vecuma bērna uzvedību un sarunājoties ar vecākiem, tās apstiprinās. Jāņa uzvedība pamazām mainās, mājās sācis rūpēties par mazo māsiņu, pastāsta grupā, ko māsiņa jaunu iemācījusies. Jānis tikko ieradies grupā, bet jau jautā: „Vai es labi uzvedos?“, vakarā vienmēr atgādina, lai labo vēsti paziņotu mammai.

Pēteris – uzmanīgi klausās katru vārdu, ko autore lasa literārajos darbos, rotaļnodarbībās aktīvi iesaistās, palīdz centros, tagad droši skatās autorei acīs un sadarbojas ar visiem.

Vsevalods – draudzīgāks, lai gan dažreiz izraisa konfliktus. Psihoemocionālās adaptācijas perioda sākumā, pārsvarā konflikti radās tāpēc, ka Vsevalodam vienmēr vajadzēja to rotaļlietu, ko cits bērns tikko izvēlējas. Tagad jau pats izvēlas un izdomā ko darīt, un ar kādu rotaļlietu spēlēties. Zēns cenšas pabeigt iesākto darbu. Viņš vairs neklaigā grupā, bet nāk un pasaka, ja vēlas „lielo apskāvienu”.

Ivans – grupā ierodas un darbojas ar smaīdu uz lūpām, patstāvīgi veic darbus, pazīst visus burtus un pēc tiem uzmin bērna vārdus. Autore vēl nav izklāstījusi dienas ziņojumu, kad pieskrien un jautā: „Vai šodien uzdevums būs?”. Zēns ir emocionāli līdzsvarots. Kad kāds pajautā par viņa darbu, vairs neraud, bet pastāsta par to un paskaidro, kāpēc tieši tā to paveica.

Aleksandrs – paliek un guļ pusdienlaiku, cenšas darbus veikt patstāvīgi un, ja, kas nesanāk, tad neraud, bet lūdz palīdzību.

Olga – ja ko nesaprot, jautā, lai izskaidro dzimtā valodā un ar prieku darbojas citiem līdzī.

Jana – vairs nespītējas, bet prasa vēl, ko darīt. Jana, Ieva un Kaspars draudzējas ne tikai savā starpā, bet arī ar citiem bērniem.

Nadežda – grupā ienāk bez galvassegas, ir ļoti kārtīga, brilles, kas tikai nesen iegādātas, vienmēr ir kārtībā un savā vietā (nemētājas).

Gaļina – emocionāli noturīgāka, vairs neraud par katru sīkumu.

Aivars – vēl dažreiz sapņo, kad jāģērbjas, bēdājas par to, ka daudziem grupas bērniem ir nesen piedzimušas māsiņas vai brālīši, Aleksandram pat tie ir dvīņi, bet viņš ir viens ģimenē. Tagad dusmošanos zēns ir aizvietojis ar jokiem.

Līga, Sebastians, Dimitrijs, Paula un Evelīna ir efektīvi adaptējušies, lai gan vēl uzvedās skaļi.

Dana – rotaļnodarbībās piedalās, bet iniciatīvu vēl neizrāda, meitene labprātāk izvēlas darboties klusi un ir mierīgāka, salīdzinot ar citiem jautrajiem un skaļajiem bērniem.

NOBEIGUMS

Pētījuma jautājums: Kā veicināt bērnu psihoemocionālo adaptāciju pirmsskolas izglītības iestādē?

Pamatojoties uz teorētisko nostādņu analīzi un empīriskā pētījuma rezultātiem, darba autore sniedz atbildi uz pētījuma jautājumu, ko atklāj pētījuma gaitā gūtajos secinājumos:

1. Bērnu psihoemocionālās adaptācijas periods pirmsskolas izglītības iestādē bija grūts, jo 20 bērni līdz 4 gadu vecumam iepriekš nav bijuši pirmsskolas izglītības iestādē. Pārsvārā bērni runā krievu valodā un viņu iepriekšējā audzināšana bija vērsta uz bērnu kā brīvdomātāju, tas ir, „Es esmu galvenais, visi pakļaujas tikai man vai man ir teikšana!” un visatļautību, kā rezultātā bērni, psihoemocionālas adaptācijas perioda sākumā bija pārsteigti, „Kāpēc skolotājs neklausā!” vai „Kāpēc uz viņu neiedarbojas tas, ko es daru ar vecākiem!”, viņu acīs varēja redzēt apmulsumu. Vislielākās grūtības bērniem sagādāja tas, ka pirmsskolas izglītības iestādes vidējo grupu katru darba dienu regulāri apmeklēja vairāk par 16 bērniem.

2. Izmantotās metodes, paņēmieni un darba autores pedagoģiskā kompetence sekmēja bērniem efektīvi psihoemocionāli adaptēties pirmsskolas izglītības iestādē.

3. Pirmsskolas izglītības iestādē svarīgi ir izvērtēt katra bērna individualitāti, rakstura iezīmes, lai sekmētu gribas īpašību attīstību.

4. Sižeta lomu rotaļas un uzskates materiāli efektīvi palīdz bērna uzmanības noturības attīstībai.

5. Kustību rotaļas apmierina bērna vajadzību pēc kustībām un organizē bērna nemierīgumu un/vai haotiskumu, pastaigas nostiprina bērna veselību.

6. Rūpes un empātija palīdz bērniem iemācīties cienīt un rūpēties par citiem. Dzimšanas dienu svinības un citas izveidotās vietējās tradīcijas palīdz bērniem izprast sociālās likumsakarības, kā arī izrādīt cieņu pret citiem cilvēkiem un gūt emocionālu, pozitīvu piedzīvojumu.

7. Efektīvu psihoemocionālo adaptāciju ietekmē pirmsskolas izglītības iestādes dienas ritms, jo tas, ka bērns zina, kas pēc kā sekos, regulāras ēdienreizes, rotaļnodarbības un atpūtas brīži, palīdz izprast: „Cik ilgi vēl atlicis līdz mamma atnāks pēc manis!”, izjust rūpes par viņu, izprast laiku, kā arī veicina drošības izjūtu.

8. Pati galvenā nozīme ir kā pirmsskolas pedagogs pieņem bērnus, kāda ir viņa attieksme pret bērniem, pret savu darbu un pienākumiem, lai palīdzētu katram bērnam sekmīgi psihoemocionāli adaptēties izglītības iestādē.

9. Ļoti svarīga ir vecāku attieksme pret pirmsskolas izglītības iestādi. Bērni jūt vecāku attieksmi, ja tā nav pozitīva, tad bērni izjūt lielāku nepatiku un nevēlas ievērot grupas noteikumus. Šāda bērna attieksme traucē sadarbībai un arī efektīvai psihoemocionālajai adaptācijai. Sadarbība ar vecākiem darba autorei palīdzēja vecākus iepazīstināt un izskaidrot pedagoģisko procesu, kā rezultātā viņi mainīja savu attieksmi, izjuta uzticēšanos pirmsskolas pedagogam un pirmsskolas izglītības iestādei.

10. Visnozīmīgākais laiks efektīvai psihoemocionālajai adaptācijai ir pirmsskolas vecumā, jo no tā ir atkarīga bērna attīstība visā viņa turpmākajā dzīvē, lai viņš būtu spējīgs izrādīt iniciatīvu, pieredzētu aizvien jaunus jaunveidojumus un kļūtu par komunikablu, atraktīvu un kreatīvi domājošu cilvēku.

11. Bērnu psihoemocionālo adaptāciju pirmsskolas izglītības iestādē var veicināt pieņemot bērnu kā vienlīdzīgu sev, respektēt bērna „Es” būtību. Svarīgi ir rūpēties par bērnu emocionālo attīstību un lielās motorikas attīstību.

No iepriekš teiktā izriet, ka uz pētījuma jautājumu ir atbildēts un darba mērķis ir sasniegts.

Turpmākajā 4 – 5 gadu vecu bērnu psihoemocionālās adaptācijas sekmēšanā darba autore iecerējusi pilnveidot izstrādāto rotaļu kopu ar citām rotaļām un praksē tās turpmāk īstenot.

Izmantotā literatūra

1. **Āboltiņa, L., Bula – Biteniece, I.** *Pirmsskolas izglītības mācību satura programma.* Rīga.: Valsts izglītības satura centrs, 2012. 28 lpp.
2. **Batņa, V.** *Rosinot bērna iekšējo pasauli.* Rīga.: „Izdevniecība RaKa”, 2007. 263 lpp.
3. **Boulbijs, Dž.** *Drošais pamats.* Rīga.: Apgāds „Rasa ABC”, 1998. 198 lpp.
4. **Brice, B.** *Pirkstiņu rotaļas.* Rīga.: RaKa.2007. 95 lpp.
5. **Burkevica, O.** *Švesvārdu vārdnīca skolēniem.* Rīga.: Apgāds „Rasa ABC”, 2006. 479 lpp.
6. **Danielsa, E. R. Steforda, K.** *Iekļaujošās klases radīšana. Soli pa solim programma bērniem un ģimenēm.* Sorosa fonds – Latvija, 1999. 275 lpp.
7. **Dzintare, D., Stangaine, I.** *Rotaļa – bērna dzīvesveids.* Rīga.: „Izdevniecība RaKa”, 2007. 194 lpp.
8. **Gailuma, S.** *Mazbērna adaptācijas īpatnības pirmsskolas izglītības iestādes rotaļu grupā. No: Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē.* Rīga.: SIA „Izglītības soļi”, 2002. 84. – 113.pp.
9. **Gazala, Š.** *Laimīgais mazulis.* Rīga.: Apgāds Zvaigzne ABC, 2009. 376 lpp.
10. **Geidžs, N. L., Berlingers, D. C.** *Pedagoģiskā psiholoģija.* Rīga.: Apgāds Zvaigzne ABC, 1998. 662 lpp.
11. **Gudjona, H.** *Pedagoģijas pamatatziņas.* Rīga.: Apgāds Zvaigzne ABC, 1998. 394 lpp.
12. **Golubina, V.** *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata.* Rīga.: SIA „Izglītības soļi”, 2007. 308 lpp.
13. **Lapšāne, R.** *Sporta svētki pirmsskolā.* Rīga.: RaKa.2011. 87 lpp.
14. **Lazdiņa, J.** *Bērnu socializācijas līmeņi. No: Sociālās pedagoģijas un personības psiholoģiskā adaptācija mainīgajā sociālajā vidē.* Rīga.: Izdevniecība „Vārti”, 2000. 284 lpp.
15. **Mihailova, D.** *Bērna emocionālās reakcijas vecāku šķiršanās gadījumā. No: Sociālās pedagoģijas un personības psiholoģiskā adaptācija mainīgajā sociālajā vidē.* Rīga.: Izdevniecība „Vārti”, 2000. 211. – 219.lpp.
16. **Puškarevs, I.** *Attīstības psiholoģija.* Rīga.: IU „RaKa”, 2001. 86 lpp.
17. **Puškarevs, I., Golubeva A.** *Bērna attīstība.* Lielvārds SIA „Kreilis un Ko”, 1999. 119. Lpp.
18. **Randoha, A.** *Ideju krātuve pirmsskolai. Rotaļnodarbības 2 – 5 gadus veciem bērniem. 1.daļa.* Rīga.: Apgāds Zvaigzne ABC, 2013. 130 lpp.

19. **Romenkova, V.** *Bērns ģimenē un sabiedrībā.* Rīga.: BJC "Rīgas skolēnu pils", 2008. 75 lpp.
20. **Skujiņš, V.** *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca.* Rīga.: Apgāds Zvaigzne ABC, 2000. 248 lpp.
21. **Svence, G.** *Attīstības psiholoģija.* Rīga.: Apgāds Zvaigzne ABC, 1999. 157 lpp.
22. **Špona, A.** *Audzināšanas process teorijā un praksē.* Rīga.: „Izdevniecība RaKa”, 2006. 211.lpp.
23. **Tauriņa, A.** *Adaptācijas procesa īpatnības pirmsskolā. No: Sociālās pedagoģijas un personības psiholoģiskā adaptācija mainīgajā sociālajā vidē.* Rīga.: Izdevniecība „Vārti”, 2000. 182. – 184.lpp.
24. **Vorobjovs, A.** *Psiholoģijas pamati.* Rīga.: „Mācību apgāds NT”, 1996. 323 lpp.
25. **Vorobjovs, A.** *Psiholoģijas vēsture.* Rīga.: „Mācību apgāds NT”, 1998. 143 lpp.
26. **Vigule, D.** *Kārļa Deķena un viņa laikabiedru pedagogu atziņas par gribas attīstību un veidošanu. No: Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā.* Rīga.: SIA „Izglītības solī”, 2000. 25. – 29.lpp.
27. **Кулагина И. Д. У.** *Психология развития (Развитие ребенка от рождения до 17 лет).* Москва: Творческий центр, 1997, 175 с.
28. **Обухов Л. Ф.** *Детская психология: теория, факты, проблемы.* М.: Тривола, 1998, 352 с.

PIELIKUMI

GRUPAS NOTEIKUMI

1. Kad viens runā pārējie klausās
2. Grupā runā klusu
3. Grupā pārvietojies lēnām
4. Esi draudzīgs
5. Katrai lietai sava vieta
6. Pēc darba/rotaļāšanās sakārto savu darbavietu
7. Rūpējies par savu apģērbu
8. Ievēro kārtību savā skapī
9. Esi pieklājīgs
10. Mazgā rokas pirms ēšanas, pēc tualetes, kad nepieciešams
11. Ieejot telpā sasveicinies
12. Ejot mājās atvadies
13. Pieskaries droši

KUSTĪBU ROTAĻU VIRKNE

1. „Labrīt, ...!” Bērni sastājas vai apsēžas aplī. Nelielu bumbu vai bērnu izvēlētu rotaļlietu bērns met draugam (Aizporiete, 2016).

Uzdevumi:

1. vispirms nosaukt drauga vārdu, piemēram, „Labrīt, Darja!”;
  2. mest bumbu vai rotaļlietu tā, lai draugs var noķert;
  3. sekot līdzi, lai katrs bērns būtu metis un noķēris bumbu vai rotaļlietu 1 reizi
2. „Esi pieklājīgs!” Bērni sastājas aplī. Rotaļas vadītājs saka un rāda, kas jādara, pārējie dalībnieki izpilda (Tautas rotaļa „Ādamam bij’ septiņdēli!”).

Uzdevums: bērni izpilda tikai tad, ja vadītājs izsaka lūgumu, piemēram: „Lūdz apsēdies!”

3. „Vējš pūš lapas”. Ieteicams spēlēt rotaļu laukumā. Bērni sastājas vienā rindā. Skolotāja palīdz bērniem saskaitīties pēc kārtas: 1., 2., 3., 4. Sastājas četrās komandas aiz zemē noliktām lapām (īstas koku lapas vai arī izgrieztas no krāsaina aplikāciju papīra). Pirmie bērni nostājas rāpus stāvoklī. Skolotāja skaita: „Uzmanību, gatavību, starts!” Šajā spēlē uzvarētāja nav, bet galvenais ir skaļi izkliegties un iemācīties pareizi pūst (Lapšāne, 2011).

Uzdevumi:

1. no katras komandas, rāpus stāvoklī pūš savu lapu, līdz norādītai vietai, atpakaļ ceļā nes lapu rokā un steidzas to nodot komandas nākamajam dalībniekam;
  2. lapu nedrīkst stumt ar rokām, tikai pūst;
  3. tikmēr pārēju uzgavilē, cik skaļi vien var!
4. „Ģeometriskas figūras”. Spēlei izmanto metodisko materiālu: ielaminētus vairākus, trīsstūrus, aplus, kvadrātus. Tos izvieto pa visu grīdas virsmu. Rotaļas dalībnieki pārvietojas pa telpu, tā, lai nesavainotu ne sevi, ne citus un, kā lūdz rotaļas vadītājs. Rotaļas vadītājs tur rokā kādu no mīļmantiņām un uzmanīgi vēro bērnus, kad vēlas, klausās ko saka mīļmantiņa un tad nosauc uzdevumu bērniem (Salikts no vairākām rotaļām un spēlēm).

Uzdevumi:

1. bērniem pa telpu jāpārvietojas klusu, lai rotaļas vadītājs var sadzirdēt, ko saka mīļmantiņa;
2. pārējie rotaļas dalībnieki uzmanīgi gaida uzdevumu;
3. rotaļas vadītājs un mīļmantiņa nosauc vienu ģeometrisku figūru’

4. Pārējie atrod nosaukto un sastājas pie tās (papildus: cik daudz drīkst sastāties pie vienas ģeometriskās figūras).

5. „Lietus līst uz/pie....!”. Bērni sastājas aplī. Visi kopā skaita: ”Lietus līst!”, rotaļas vadītājs nosauc kur, piemēram, ... uz galvas, pie kājas, aiz muguras! Pārējie rotaļas dalībnieki izpilda (Brice, 2007).

Uzdevumi:

1. bērni atkārto ķermeņa daļas;
2. vingrina pirkstu muskulatūru;
3. vingrinās pielietot praksē prievārdus: aiz, pie uz.

6. Rīta vingrošana. Vadītājs uzdod uzdevumus, kustības pēc izvēles un vajadzības, dalībnieki izpilda.

Uzdevumi: 1. Skolotāja organizē tā, lai katram bērnam būtu iespēja vadīt rotaļu.

2. Jebkurā brīdī, kad bērni kļūst nemierīgi.

7. Un tamlīdzīgi. Katra kustību rotaļa tiek organizēta atbilstoši tēmai, esošās situācijas vajadzībai, tiek ņemti vērā bērnu ieteikumi, kā, piemēram, kāds bērns decembrī izteica vēlēšanos pūst lapas. Katrs bērns paņēma vienu baltu lapu, rūpīgi to saburzīja izveidojot „sniega piku”, „Lapu pūšana” pārtapa par „Piku pūšanu” ar tiem pašiem noteikumiem.

VIDĒJĀS GRUPAS DIENAS RITMS

PII „X” DIENAS RITMS

2016/2017 m. g.

Darbības veids	Vidējā grupa „X”
Bērnu sagaidīšana, rotaļas, pārrunas ar vecākiem	7:00
Brokastis	8:40
Rīta aplis	9:10
Rotaļnodarbības aktivitāšu centros, praktiskais, radošais darbs eksperimentu stacijās	9:30 – 10:00
Pastaiga, rotaļas, kustību aktivitātes, vērojumi dabā	10:20 – 11:25
Pusdienas	11:50
Gatavošanās dienas miegam/ dienas miegs, atpūta	12:10 15:00
Launags	15:10
Rotaļas, spēles, pastaiga, individuālais darbs, sarunas ar vecākiem	16:00 – 19:00

Pedagoģiskās novērošanas protokols adaptācijas sākumā

Novērošanas mērķis: Pēc izvirzītajiem kritērijiem novērot bērnus psihoemocionālās adaptācijas procesa sākumā.

Novērošanas laiks: no 1. septembra līdz 1. oktobrim.

Novērošanas vieta: X Pirmskolas izglītības iestāde.

Novērojamie: X Pirmskolas izglītības iestādes vidējās grupas 26 bērni.

Novērotājs: Vineta Lauva.

Bērna vārds	Kritēriji					
	Pozitīvas atvadas no vecākiem	Iesaistās rotaļās	Ievēro grupas noteikumus	Emocionāli līdzsvarots un izpauž savas jūtas	Draudzīgs	Apmeklējums (slimo)
Jānis	No rītiem kavē, ierodas pēc plkst. 9:00, 9:30, cenšas atrasties ilgāk ar mammu un no rītiem izbauda viņas aprūpi (mamma dara visu ko bērns liek darīt).	Iesaistās tikai rotaļnodarbībās, bet tad arī cenšas būt nepamanīts un izvairās. Brīvajā laikā tikai tad, ja viņš var uzvarēt un visus izrīkot. Traucē blakussēdētāju nodarbību laikā.	Ja nu gluži nevar izvairīties, tad ievēro grupas noteikumus.	Bieži vien dusmojas par to, ka kustību rotaļā ir zaudējis vai bērns nepakļaujas viņa rīkojumiem, bet ātri savaldās, jo vēlas būt līderis.	Izrāda iniciatīvu, ir draudzīgs, tikai pēc viņa noteikumiem. (Mēneša beigās nāk vecāki ar sūdzībām, ka bērni baidās no Jāņa, viens pat kliedz miegā.) Pēc pārrunas ar vecākiem bērns	Iestādi apmeklē regulāri, neslimo

					apmeklē izglītības psihologu iestādē.	
Pēteris	Ierodoties grupā neraud, bet nav arī priecīgs. Pārrunājam tēta dienas gaitas (mājā palika tikko dzimusi māsiņā), pie loga pamāj, lai tētim būtu veiksmīga diena.	Labprāt spēlējas ar rotaļlietām. Kustību rotaļās piedalās, bet instrukcijas uzklausa nevēlas. Izvairās no acu kontakta ar pedagogu, aizdomas uz sliktu dzirdi. Nodarbību laikā nespēj koncentrēties un dīdās.	Tā kā instrukcijas neuzklausa, tad arī aizrādījumos neklausās, ja kādu no noteikumiem pārkāpis. Pats nekad nesūdzas, ja kāds pāri nodarījis.	Jūtas un emocijas gandrīz neizrāda, reti kad smaida, bieži ir dusmīgs pat agresīvi noskaņots pret citiem bērniem.	Bieži vien kaujas un dara citiem pāri, bet pēc divām nedēļām izrādīja rūpes un cieņu, kādai grupas meitenei, kas bija atpalikusi, kad nācām no Sporta nodarbības, paņēma meiteni aiz rokas un palīdzēja uzkāpt pa trepēm.	Iestādi apmeklē regulāri, neslimo
Juris	No rīta ir grūti atvadīties. Mamma, lai tikai bērns nenīkotos ir atļāvusi ņemt līdzī ne tikai	Ar īpašu individuālu pieeju jau pašā sākumā pedagogam bija labvēlība pie	Uzskata, ka grupas noteikumi nav domāti viņam un cenšas darīt ko vēlas, bet jau pēc	Tiklīdz mamma ir prom izrāda savas dusmas pret citiem bērniem. Kad aizrāda, paliek	Izrāda iniciatīvu draudzēties, bet ātri sadusmojas un uzbrūk bērniem. Tā kā ir smagāks un	Bieži slimo

	mīļmantiņu, bet arī pilnas kabatas un arī skapītī ar mazām mašīnītēm un robotiem.	bērna, tāpēc rotaļās iesaistījās, bet rotaļnodarbībām vel bija grūti koncentrēties.	pāris nedēļām ir pārsteigts, jo uz pedagogu viņa metodes neiedarbojās un tomēr noteikumi attiecas arī uz viņu.	agresīvs, dažreiz pat met krēsliņus vai grūsta galdu.	stiprāks, tad nogāž uz grīdas un spiež vai žņaudz bērnu.	
Darja	Raud, kad jāšķiras no vecākiem, cenšas vēl turēties pie mammas. Pedagogam jāpalīdz ienākt grupā un kādu laiku jāmierina.	Grupā atrodas, bet no citiem turas savrup, rotaļās nepiedalās, nodarbībās neseko līdzi, jo nesaprot pedagoga teiktajā. Tiek izskaidrots latviešu valodā, tad krievu un tad atkal latviešu valodās.	Grupas noteikumus neievēro. Ja izdomā pa grupu paskriet un šņākt, tad, kas gadās ceļā tiek pagrūsts malā un nemaz neatvainosies, bet vēl sadusmosies uz pedagogu un uzšņāks.	Emocionāli nelīdzsvarota. Var sākt histēriski raudāt. Aizstāvoties imitē kaķa uzvedību. Pārrunās ar vecākiem noskaidrojās, ka kaķa mājās nav, bet šis dzīvnieks ļoti patīk (vecmāmiņai gan esot).	Nav draudzīga. Pret bērniem izturas agresīvi, ja kāds par tuvu piegājis skrāpējas kā kaķis un arī šņāc, arī pret pieaugušajiem.	Slimo reti
Vsevalods	Bieži atvadās	Kustību rotaļās	Grupas	Kad bērns ir	Vēlas draudzēties,	Iestādi apmeklē

	<p>niķojoties, histēriski raudot. Mamma ir spiesta bērnu nodot pedagogam tieši rokās, tad bērns kliez vēl skaļāk un krīt uz grīdas, neklausās uz mierinājumiem. Pēc nedēļas pedagogs saprata, ka bērns visātrāk nomierinās, kad viņam nepievērš uzmanību.</p>	<p>piedalās, ja jāskrien. Pastāvīgi dīdās, nevar arī mierīgi nosēdēt, traucē citus nodarbībās. Rīta apļa laikā atradīs, kur ielīst, piemēram, zem galdiņa Lomu rotaļu centrā, nevis klausīsies, ko citi stāsta. Arī jāizskaidro divās valodās.</p>	<p>noteikumus ievēro ar grūtībām, jo ir kustīgs un ātrs, vēlas skriet pa grupu, skaļi klaigāt arī tāpat, kādu iekautīt, citreiz tikai garām skrienot. Bet piedošanu lūgt nevēlas.</p>	<p>nomierinājies pēc mammas aiziešanas, tad steidzas rotaļāties. Nodarbi sev atrast nespēj, bet viņam vajag tieši to, ko tikko paņēma cits bērns, tad protams agresīvi atņem rotaļlietu, vai arī kliez ja neizdodas atņemt.</p>	<p>visvairāk ar Gabrielu, bet šī draudzība ilgi neturpinās un drīz Vsevalods atkal ir agresīvs pret citiem bērniem, jo Gabriela ar viņu nedraudzējas (tāpēc ka draugs ir nepieklājīgs un agresīvs).</p>	<p>regulāri, neslimo</p>
<p>Gabriela</p>	<p>Atvadas no vecākiem ir smagas, ilgi raud. Pedagogam kādu laiku jāmierina un pat jāsamīļo.</p>	<p>Labprāt rotaļās iesaistās, dažreiz ir izklaidīga, jo nesaprot pedagoga teiktajā un tāpēc nodarbības laikā</p>	<p>Grupas noteikumus ievēro reti, jo ir skaļa un ātra, grupā bieži vien ar kādu saskrienas.</p>	<p>Visas dienas garumā ik pa brīdim jautā, ar bailēm un izmisumu acīs: „Mamma būs?”</p>	<p>Izrāda iniciatīvu draudzēties, bet vēl neizdodas, jo bieži sastrīdas ne tikai ar Vsevalodu, bet arī ar citiem bērniem.</p>	<p>Slimo reti</p>

		uzmanību novērš uz citām lietām vai traucē citus, pļāpājot.	Piedošanu lūdz nelabprāt.			
Ivans	Atvadās no vecākiem ar grūtībām, raud, bet cenšas savaldīties.	Nodarbības koncentrējas ar grūtībām, jo baidās, ka nemāk vai neizdodas. Pedagoģs bērnu uzmundrina un izrāda lielu interesi par bērna darbu. Uzslavē.	Kontrolē savas kustības, lai gan dažreiz gadās ar kādu saskrieties, tad sāk raudat un uztraukties.	Emocionāli nelīdzsvarots, ļoti ātri sāk raudāt un satraukties, ja kas neizdodas nodarbību laikā, tā, ka paliek bez elpas. Pedagoģs uzmundrina un rosina dziļi elpot. Ir neizlēmīgs, šaubās par savām spējām.	Labprāt ar kādu draudzētos, bet šaubās par sevi, tāpēc draudzējas, ja ar viņu draudzējas. No bērniem, kas izrāda agresiju izvairās.	Slimo reti
Aleksandrs	Atvadas no mātes ir smagas ar raudāšanu, ilgstoši ir uztraucies pēc vecāku aiziešanas. Arī mātei ir grūti atvadīties, tāpēc vēlas savu bērnu iestādē	Labprātāk izvairās no sadarbības ar bērniem. Nodarbības neseko līdzī, jo vēlas būt mājās.	Grupas noteikumus cenšas ievērot, lai tikai ar kādu nesaskrietos, lai viņam neaizrādītu.	Bērns ir emocionāli nelīdzsvarots, neizlēmīgs, šaubās par sevi, savu lēmumu, spējām.	Reti izrāda vēlmi draudzēties, biežāk cenšas izvairīties no bērniem, jo baidās no viņu agresijas un skaļuma.	Slimo reti

	atstāt līdz pusdienas atpūtai (bērnu pēc pusdienām izņem auklīte).	Kad jāveic kāds darbs, tad jau raudot paziņo, ka nemāk (jeb pareizāk sakot neko tamlīdzīgu nav darījis) un pārdzīvo, ka nespēs to paveikt, nepieciešama pedagoga palīdzība un atbalsts nodarbībās.				
Olga	Atvadās no mammas ar grūtībām, grupā ienāk, bet labprātāk sekotu mammai. Nepieciešams sajūst pedagoga atbalsts un rūpes.	Rotaļās neiesaistās nemaz. Tāpēc, ka ilgojas pēc mammas un tāpēc, ka neko nesaprot, jārunā latviešu, krievu	Pārsvarā sēž savā vietā pie galda, cenšas ne kur neiesaistīties un klusi sēdēt maliņā.	Izrāda tikai ilgas pēc mammas, dziļi emocionāli pārdzīvo šķiršanos. Labprātāk atrastos viena un nedzirdētu to lielo skaļumu grupā.	Neizrāda iniciatīvu draudzēties. Kādreiz smilšukastē kopā rotaļājas ar Darju un Nadeždu.	Slimo reti

		un latviešu valodās.				
Iļja	Atvadas no mammas ir pārāk garas, jau ģērbtuvē pirms ienāk grupā. Tik ilgi ģērbtuvē runājās, kamēr stumšus jāstumj grupā un bērns histēriski raud. Kad vecāki aizgājuši, pēc brīža ir nomierinājies.	Rotaļās un nodarbībās neiesaistās, bet visu laiku sēž sava vietā pie galda un tur ausis ciet.	Pēcpusdienas cēlienā, gan pats klaigā, gan skrien pa grupu, neēd launagu, jo zina, ka tūlīt atnāks mamma.	Ir emocionāli nelīdzsvarots, ātri sāk raudāt.	Izvairās no visiem bērniem. Vēlas palikt viens un klusumā.	Slimo reti
Jana	No mammas atvādās ar grūtībām, bieži vien ienāk grupā jau saspītējusies, jo mamma ko aizradīja, vai atgādināja: "Kas jāsaka, kad ieiet telpā?" un tas meitenei nepatīk, mamma ir pārāk prasīga.	Bieži vien meitene iespītējas, sakrusto rokas uz krūtīm: "Nedarīšu!" Pedagoģs rosina meitenē interesi par veicamo darbu un tā	Trijātā grūti draudzēties, tāpēc bieži vien sastrīdas ar draugiem un pat sakaujas. Bieži vien grupā ir skaļa un ātrā, skrienot var agresīvi pagrūst	Emocionāli nelīdzsvarota, ātri paliek greizsirdīga, sadusmojas un iespītējas, nevalda pār savām rokām un kājām, var arī kādam iespert (mamma sūdzējās, ka mājā esot pat metusi tētim	Iniciatīvu izrāda draudzībai ar Ievu un Kasparu, bet bieži vien viņiem Janas idejas nepatīk, tad izceļas strīds. Raud ja šie bērni nevēlas kopā rotaļāties, bet ar citiem nevēlas	Iestādi apmeklē regulāri, neslimo

		iznākumu, pajautā, kas patīk darīt, ja to nav darījusi, tad rosina mācīties ko jaunu un, kad pabeigs, lai pastāsta, kas patika.	to, kas gadījies pa ceļam. Un kad jālūdz piedošana tad sadusmojas, bet izdara to.	ar akmeni). Ar meiteni daudz un mierīgi jārūnā. Patīk ja atbalsta un uzslavē.	draudzēties.	
Ieva	Grupā ienāk smaidīga, ātri atvadās no vecākiem, pie loga vēl pamāj un steidzas pie draugiem.	Pārsvarā nodarbībās un rotaļās iesaistās, bet tad, kad paliek garlaicīgi (kad pedagogs runā divās valodās) traucē gan citus bērnus, gan pedagogu.	No grupas noteikumu ievērošanas izvairās, lai pārbaudītu pedagogu un varbūt, ka neievēros!	Pārsvarā ir emocionāli līdzsvarota, tikai dažreiz izrāda nepatiku vai cenšas runāt pretī.	Pārsvarā kontaktējas ar Janu un Kasparu. Meitene ir izklaidīga un vairāk pārņemta ar sevi, tāpēc bieži vien rodas konflikti.	Iestādi apmeklē regulāri, neslimo
Kaspars	Atvadās no vecākiem mierīgi, pie loga pamāj un jau atradis	Pārsvarā nodarbībās un rotaļās iesaistās,	No grupas noteikumu ievērošanas	Ātri apvainojas tad ja kāds izdara pāri, liela raudāšana ir arī	Ir draudzīgs, bet var būt agresīvs, ja nav pa prātam.	Slimo reti

	<p>sev nodarbošanos. Pirmdienās ir grūtāk atvadīties.</p>	<p>bet tad, kad paliek garlaicīgi (kad pedagogs runā divās valodās) traucē citus bērnus. Ilgi nespēj koncentrēties un uzsākt darbu, tāpēc to nespēj paveikt to tam atvēlētajā laikā.</p>	<p>izvairās varbūt, ka neievēros! Bērns ir ātrs un kustīgs.</p>	<p>tad, ja netīšām, rotaļas laikā tika sāpināts. (Berni mācās rotaļas laikā valdīt pār savām rokām un kājām).</p>		
Nadežda	<p>Ienākot grupā kliez un cenšas paslēpies pie durvīm stūrī, pedagogam ilgi jāmierina. Tad ejam noskalot seju un rokas ar ūdeni patecinot to uz rokām.</p>	<p>Rotaļās neiesaistās, nodarbībās neklausās. Jārunā divās valodās.</p>	<p>Kā gribu tā daru, gribu sēdēšu te, ja man liks, ko darīt histēriski raudāšu.</p>	<p>Grupā atrodas slēpjoties zem cepures, pārsvarā sēž savā vietā pie galda un raud. Dziļi emocionāli pārdzīvo šķiršanos no vecākiem. Patīk, ja pedagogs pievērš uzmanību, aprunājas, uzmundrina un</p>	<p>Neizrāda iniciatīvu draudzībai.</p>	<p>Slimo reti</p>

				paslavē par karu veikumu.		
Aleksejs	Atvadās no vecākiem smagi, lai gan neraud, bet visu dienu ir satraukts.	Rotaļās neiesaistās, nodarbībās neklausās. Jārunā divās valodās.	Ir kluss bet ātrs, cenšas ne ar vienu nesaskrieties.	Lai gan neraud, tomēr visu dienu ir satraukts, baidās no bērniem un izvairās no tiem. Mamma stāsta, ka miegā kliežot.	Grupā rotaļājas viens, neizrāda vēlmi ar kādu draudzēties, no bērniem baidās, labprāt sarunājas ar pedagogu.	Slimo reti
Gaļina	Nevēlas no mammas atvadīties, mamma iedod bērnu pedagogam rokās, kādu laiku jāsamīļo, lai nomierinās.	Rotaļās neiesaistās, nodarbībās neklausās. Jārunā divās valodās.	Bieži vien pati skrien pa grupu. Pēkšņi var sākt skaļi raudāt arī nodarbības laikā.	Dziļi emocionāli pārdzīvo šķiršanos no mammas. No bērniem baidās un izvairās. Skaļi sāk raudāt pat tad, ja kāts ir ļoti tuvu pagājis garām.	Nevēlas ne ar vienu draudzēties. Tikai ar pedagogu, patīk, ja samīļo.	Slimo reti
Edgars	No vecākiem atvadās ar grūtībām, izskatās, ka tūlīt raudās, bet savaldās. Pa visu dienu reti kad	Nodarbībās ir kluss, bet ir redzams, ka neinteresē. Labāk patīk kustību	Vēl nesaprot, kāpēc grupas noteikumi jāievēro, tāpēc bieži vien	Visu dienu ir satraukts, nesmaida, neizrāda interesi par rotaļām vai nodarbībām. Bērns ir	Zēni labprāt ar Edgaru draudzējas, jo viņš nestrīdas un agresīvi neizturas, bet rotaļu laukumā	Bieži slimo

	pasmaida.	rotaļas, kurās var skriet.	aizmirstās, kā grupā jāuzvedas.	ļoti kluss. Ļoti ātri satraucas, ja kas nodarbības laikā nepadodas. Vajadzīgs pedagoga atbalsts un uzslavas par katru paveikto darbu.	daudz skrien un sadarbojas Jāņa rotaļās.	
Aivars	No mammas atvadās nelabprāt, labāk dotos ar viņu, kur citur. Pie loga vēl ilgi māj.	Nesaprot, kāpēc nevar darīt ko grib! Kāpēc man kaut kas jādara? Un kad nevar izvairīties no radošām aktivitātēm, tad paziņo, ka piekusa un pabeigs vēlāk.	Cenšas atrunāties, kāpēc viņam jāievēro noteikumi, ja ļoti ko vēlies, bet to nevar paņemt, bet viņš taču arī grib.	Bērns ir impulsīvs, pļāpīgs, ātri dusmojas un apvainojas, krasi mainās garastāvoklis.	Izrāda lielu iniciatīvu draudzībā, bet ātri apvainojas, ja netiek līdzī, vai nesaprot Jāņa rīcību. Sāk meklēt taisnību, Jānis savukārt atgrūž, bet Aivars izrāda agresiju, kad vēl neizdodas panākt taisnību, tad apvainojies skaļi	Slimo reti

					raud un bubina.	
Līga	Atvadās no mammas ar lielām grūtībām un raudāšanu. Pēc kāda laika nomierinās, bet pārsvarā turas pedagoga tuvumā.	Nodarbībās labprāt piedalās un klausās. Nepatīk kustību rotaļas ar skriešanu un sacensībām.	Dažreiz aizmirstas un arī skrien pa grupu, skaļi komunicē.	Grupā nepatīk, jo pārsvarā dienas laikā bērni ir skaļi. Jūtas nedroši, jo baidās no bērnu agresīvās uzvedības. Piekrīt apmeklēt iestādi, ja pēc pusdienām atnāks pēc viņas.	Labprāt draudzētos, meitene ir sabiedriska, nevēlas rotaļāties viena, bet vēl neuzdrošinās, jo baidās no bērnu pārmērīgās aktivitātes.	Bieži slimo
Sebastians	Bērns bieži raud atvadoties no mammas, bet grūtāk atvadīties ir no vecmāmiņas. Grupā ātri nomierinās un atradis sev nodarbi.	Labprāt un ar prieku iesaistās rotaļās, nodarbībās ir grūtāk koncentrēties, jo ir interesantākas nodarbes. Jāatkārto teiktais divās valodās.	Bērns ir ātrs, skaļš un draudzīgs, tāpēc bieži pārkāpj grupas noteikumus.	Jau pēc neilga brīža, kā pieaugušie ir aizgājuši bērns interesējas, ko šodien darīsim, ir pozitīvi noskaņots.	Pārsvarā ir draudzīgs, lai gan gadās nesaskaņas ar Jāni, Pēteri, Vsevalodu un biežāk ar Juri.	Bieži slimo
Dimitrijs	No mammas atvadās nelabprāt un ar	Rotaļās piedalās nelabprāt un	Kā jau zēnam vēl grūti ievērot	Emocionāli vēl ir nenoturīgs, jo	Izrāda lielu iniciatīvu	Slimo reti

	raudāšanu, bet pēc brīža jau ir nomierinājies.	nodarbībās nesaprot ko citi saka (pedagogs izskaidro divās valodās).	grupas noteikumus, jo ir skaļš un vēlas citus pārkliegt, tā kā ir runas problēmas, ne viens ne ko nesaprot no teiktā.	pārdzīvo par atvadām no mammas un par savu valodu. Bērns izjūt drošību grupā, jo pedagogs stingri aizrādīja Jānim, kad tas sāka bērnu apsmiet, citi pēc tam centās palīdzēt runāt pareizi, jo "Mēs taču esam draudzīgi!"	draudzēties, bet ja neizdodas ir skaļa kļūgāšana.	
Paula	Grupā ienākt nevēlas un tētis ienes uz rokām, tāpēc meiteni saņemu, bet lēnām nolaižu uz kājām, lai gan raujas ārā no rokām samīļoju un pievēršu uzmanību tam, lai atvadās no tēta pie loga, lai viņam	Rotaļās nepiedalās un nodarbībās neklausās, izrāda neapmierinātību. Pedagogs izskaidro teikto divās valodās.	Citi bērni viņai tikai traucē, izrāda dusmas arī pret citiem bērniem, ir skaļa, ja aizrāda vai pievērš viņas uzmanību uz nodarbību.	Dziļi pārdzīvo par atvadām no vecākiem un izrāda to ar dusmām, ja pienāk par tuvu var arī iesist.	Nevēlas draudzēties, bet kādreiz smilšukastē sāk izrādīt draudzības pazīmes.	Slimo reti

	<p>būtu laba diena, savādāk meitene rauļas uz durvīm. Vēl ilgi stāv pie loga, tad apsēžas pie pedagoga galda un kādu laiku tur atrodas.</p>					
Germans	<p>Nelabprāt atvadās no vecākiem, bet, ja mamma aizmirst viņam pamāt pie loga, tad to vēl pārdzīvo līdz nodarbībai.</p>	<p>Labprātāk patīk kustību rotaļas, bet nodarbības interesi neizraisa, jo nevēlas klausīt noteikumiem un mācīties, kā arī nesaprot sacīto. Ar bērnu runā divās valodās.</p>	<p>Bērns ir skaļš un kustīgs un bieži vien aizmirst ievērot grupas noteikumus.</p>	<p>Savu neapmierinātību izrada tajā, ka atsakās ēst iestādē. Pēc sarunas ar vecākiem noskaidrojās, ka aizejot mājā ēd daudz un pēc kāda laika mājas apstākļos veic klizmu. Bērns svaru nezaudē un izskatās veselīgs.</p>	<p>Izrāda draudzību pret bērniem, reti kad nevēlas sadarboties ar citiem bērniem.</p>	<p>Iestādi apmeklē regulāri, neslimo</p>
Evelīna	<p>Grūti atvadīties no mamma, jo ir</p>	<p>Pirmajā nedēļā vēl nesaprot, kas</p>	<p>Valodas barjeras dēļ neizprot</p>	<p>Bieži raud ja, ko nesaprot, mēneša</p>	<p>Vēl jūtas nedroši, cenšas pārvarēt</p>	<p>Iestādi apmeklē regulāri, neslimo</p>

	neizpratnē, kas šodien sagaida grupā un mamma pēc atvadām iet mājā ar brālīti, raudot atvadās pie visiem logiem, bet, ja gadījumā nav bijis acu kontakts, tad ir histēriju un sabojāta oma uz visu dienu.	šeit notiek un uz kurieni ir atvesta. Lai meiteni ieinteresētu pedagogs runā divās valodās. Bieži traucē nodarbības.	noteikumus un bieži vien aizmirst, ka tādi jāievēro, jo meitene ir aktīva un skaļa.	beigās nedroši skatās vai ir, ko nepareizi izdarījusi. Sākumā par uzticības personu izvēlas aukli, jo viņa runā krievu valodā, bet vēlāk bieži vien piestaidzas pie pedagoga samīļoties.	bailes, jo meitene vēlas būt draudzīga.	
Artūrs	Atvadās no mammas bez raudāšanas, bet visu dienu tomēr ir satraukts. Ir nopietns.	Ir kluss un izvairīgs. Nodarbībā domā ko citu un reti, kad seko līdzi.	Grupā visu laiku ir kustībā izņemot nodarbību laikā. Pie noteikumiem ir jāpierod.	Rīta cēlienu zēns izskatās satraukts, ir situācijas, kad ar pūlēm valda asaras. Satiekoties iestādē ar mammu (iestādes darbinieks), samīļojas un atgriežas grupas dzīvē. Labprātāk atrastos pie mammas, bet, ja	Izrāda vēlēšanos draudzēties ar Edgaru, bet no pārējiem bērniem izvairās agresijas dēļ.	Slimo reti

				jābūt šeit, tad jābūt!		
Dana	Bieži atvadās nelabprāt, neraud, bet visu dienu ir skumja.	Rotaļās piedalās nelabprāt un nodarbību laikā ir klusa un bēdīga.	Pārsvarā sēž savā vietā pie galda un izvairās no jebkādas sadarbības un iesaistīties grupas dzīvē.	Ja kāds izdara pāri, raud un necenšas izskaidrot notikušo, vēro kā bērni priecājas par „Lielo apskāvienu” un mēneša beigās jau arī nedroši pieskrien, tad pedagogs samīļo, paslavē, pastāsta, ka priecājas par meiteni.	Visu mēnesi izvairās no bērniem, jo ir nobijusies no skaļuma grupā un bērnu neparedzamības dēļ.	Bieži slimo